№ 82 ՈՒՐԲԱԹ 19 ԱՊՐԻԼԻ

1913

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ 19 ԱՊՐԻԼԻ № 82

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ»
Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐ ԳՈՒԼԻԼԷ „ԿՈՄԷՏԱ" ԸՆԿ.
— ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ: —
25 հատը —15 կոպ., 10 հատը —6 կոպ. (ե. ու.) 986. 0—33

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ՄԱՅԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 7 ՌՈՒԲ.
Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ, ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и Кº, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում Большая 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
1913 Թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 Թ. լրիւ վճարած կլինեն բաժանորդավճար 10 րուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ»:
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ սրտով յայտարարում է, որ ուրբաթ, ապրիլի 19-ին, Վանքի մայր-եկեղեցում պատարագից յետոյ կատարվելու է դպրոցիս բարերար հանգուցեալ
ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿԱՐԳԸ:
295. 2—2

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ պատիւ ունի յայտնելու, որ այսօր, ապրիլի 19-ին, պատարագից յետոյ, Վանքի մայր-եկեղեցում կատարվելու է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐ
ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ
նրա մահվան երկրորդ տարելիցի առիթով:
300. 1—1

Կիրակի, ապրիլի 21-ին
ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԱՅԳՈՒՄ (Միխայլովսկի պր.)
ՅՕԳՈՒՏ ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿ. տեղի կունենայ
ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՄԵԾ ՋԲՕՍԱՆՔ
Մասնակցութեամբ ամերիկացի ամուսիններ յայտնի ձեռնածու (ֆօկուսնիկ) ԳՕՐԱՆՕՅԻ:
CAFÉ CONCERT, որի ժամանակ կը նուագէ լարանուագային երաժշտախումբը և կերգէ Ներսիսեան դպրոցի և Ընկերութեան որբանոցի աշ.-աշակերտուհիներից կազմված խառն երգեցիկ խումբը:
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ ղեկավարութեամբ Ի. Մ. Սունդուկեանի:
ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ, ՊՏԻ-ՇՎՕ, ԾԱՂԻԿՆԵՐ և ԲՈՒՖԷՏ:
ՊԱՐԵՐ: Զինւորական երաժշտութիւն և զուռնա:
Պարտէզը լուսաւորված կը լինի բազմերանգ լապտերներով:
Մուտքը հասակաւորների համար 30 կոպ., փոքրերին՝ 20 կ.:
Սկիզբն է ցերեկվայ ժամը 4-ին:
առ. կ. 302. 2—1

ԲԺ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՇԻԽԵԱՆ
I
„ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՕԶ—ԹՈՔԱԽՏ եւ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ"
II
„Туберкулезъ—Чахотка и Общество"
Գինը 25 կոպ.
Ծախվում է «ՄՇԱԿԻ» գրասենեակում և Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառների մօտ:
առ. 299. 3—1

Ուրբաթ, ապրիլի 19-ին, Թոքախտի դէմ Մաքառող Կովկ. Ընկերութիւնը կազմակերպում է
Ջրի ժողովրդական դասախօսութիւններ մոգական պատկերներով հետեւեալ տեղերում.
ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆԸ.
ԲԺ. Լ. Ս. ՕՀԱՆՋԱՆՕՎ, ռուսերէն, ցեր. ժամը $12^1/_2$-ից մինչև $1^1/_2$-ը—«Թոքախտը և ամուսնութիւնը»:
ԲԺ. Յ. Վ. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ, ռուսերէն, ցեր. ժամը $1^1/_2$-ից մինչև $2^1/_2$-ը—«Թոքախտը որպէս ժողովրդական աղէտ, և հասարակական մաքառումը նրա դէմ»:
ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ.
«Թոքախտի մասին»
ԲԺ. Վ. Դ. ԳԱՄԲԱՇԻՁԷ, վրացերէն, երեկ. ժամը 5-ից մինչև 6-ը:
ԲԺ. Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ, հայերէն, երեկ. ժամը 6-ից մինչև 7-ը:
ԲԺ. Մ. Վ. ՖԼՕՐԻՆՍ, ռուսերէն, երեկ. ժամը 7-ից մինչև 8-ը:
ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՈՒՄ.
ԲԺ. Ա. Ս. ԱՌՈՒՇԱՆԵԱՆ, ռուսերէն, երեկ. ժամը 8-ից մինչև 9-ը—«Թոքախտը և ժամանակակից մաքառումը նրա դէմ»:
ԲԺ. Յ. Վ. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ, հայերէն, երեկ. ժամը 9-ից մինչև 10-ը—«Թոքախտը և ժամանակակից մաքառումը նրա դէմ»:
առ. 297. 2—2

ԱՅՍՕՐ Ժողովրդական Տանը կը կայանայ
Պ. Մ. ՄԻԼԻՒԿՕՎԻ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ
«Թիւրքական ճգնաժամը և Բալկանեան դաշնակցութիւնը» թեմայով:
Սկիզբը երեկոյեան ժամը $8^1/_2$-ին: ◆ Գները 20 կ.-ից մինչև 1 ռուբ. 50 կ.:
առ. 303. 1—1

Ապրիլի 25-ին ցերեկվայ ժամը 12-ին ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅՈՒՄ, շինական դատարանում նշանակված է ծխական դպրոցի մօտ 400 խ. սաժ. (куб. саж.) պատ ունեցող շէնքի աճուրդը
Նախօրօք պայմանների հետ ծանօթանալ կարելի է—Մեծ-Ղարաքիլիսայում շինարարական յանձնախմբի փոխ-նախագահ Յ. Յարութիւնեանի մօտ, Թիֆլիսում՝ Քամոյեան եկեղեցու ծխատէր Յովսէփ ք. Տէր-Պետրոսեանի մօտ և Ալէքսանդրօպօլում՝ «Ախուրեանի» խմբագրատանը:
առ. 293. 4—2

ԱՊՐԻԼԻ 7-ԻՑ ԲԱՑՎԱԾ Է ԴԵՂԱՅԻՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԱՌԵՒՏՐՈՎ ՊԱՐԱՊՈՂ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽԱՆՈՒԹԸ
„ՍՕԼՕՏԱՍ"
Քերմալոյ, Սօլօլակսկայա փողոցի վրա՝ Թիֆլիսի Փոխադ. Վարկի Ընկ. նոր շինութեան մէջ:
ՔՍԱՆՀԻՆԳԱՄԵԱՅ իմ գործունէութիւնը Դեղատնային Ապրանքների Առեւտրի Կովկասեան Ընկ. Երևանեան հրապար. վրա գտնվող խանութի տնօրէնի պաշտօնում, գործին հմուտ լինելը, նոյնպէս և ներկայ նորաբաց խանութում յայտնի ֆիրմաների բարձր յատկութեան Թարմ ապրանքներ ունենալը իրաւունք են տալիս ինձ յուսալու, որ Թիֆլիսի հասարակութիւնը ուշադրութեան կառնի խանութը ու միևնոյն ժամանակ կատարելապէս կը հաւանի ապրանքները բարեխղճօրէն վաճառելու մէջ:
առ. 274. 10-6 (ա.օ.) ԱՐՏԵՄ Բ. ՕՎՉԵԱՆՑ

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
ՄԻ ՀԱՅ ԲՕՆՆԱ
4 տարեկան մի տղայի համար: Դիմել Ալ. Քիշմիշեանին Хлѣбная площадь, սեփ. տուն:
առ. 298. 2—2

ԲԺԻՇԿ
ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՆԱԲԱԹԵԱՆ
Ընդունում է հիւանդներ կանանց և մանկաբարձութեան վերաբերեալ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, երեկ. ժամը 5—6-ը:
Հասցէն՝ Ռուիշչէվսկայա № 1.
տռ. (կ. ե. հ.) 4. 100—42

ԲԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի:
Բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, ՌԱԴԻՒ պրէպարատներով և վիրաբուժական միջոցով՝ ՊՆԷՎՄՕՏՕՐԱԿՍՈՎ:
Ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան ժամը 9—1-ը և երեկոյեան ժամը 5—8-ը:
Չքաւորներին առ. ժամը 9—10-ը ձրիաբար:
Սօլօլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Գանովսկայա): Հեռախօս 7—92.
(ա. ու.) առ. 92 100—52

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՀԱՅԱԲՆԱԿ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՄ

Եօզղատ, 23 փետրվարի

Կըզըլ-Հօջա (Եօզղատի) նահիէի միւդիր Մօհսին-բէյը, որ վարում է իր պաշտօնը 4 տարուց ի վեր, արդէն մի քանի անգամ գանգատների առիթ է տուել հայոց եպիսկոպոսին թէ իր անցեալով և թէ իր վարմունքով, տոգորված ֆանատիկոսութեամբ և մեծ թշնամութեամբ քրիստոնեաների դէմ: Այս օրերս Մօհսին-բէյը նորից վայրագութեան և անգթութեան մի նոր ակտ կատարեց, որ վշտով լցրեց Եօզղատի հայերի սիրտը:

Չը նայելով այն բոլոր փութկոտութեան, որ մենք գործ ենք դնում կատարելու զինուորական ծառայութիւնը, վճարելու հարկերը և տալու նուէրներ ի նպաստ զօրքի, կառավարութիւնը մեր հայերիս վերաբերմամբ վարվում է ամենաանարդար, ամենակեղեքիչ կերպով, այդպէս վարձատրելով մեր հաւատարմութիւնը և անձնուիրութիւնը:

Միւդիրը, ընկերացած համիդեան ըէժիմի բազմաթիւ կուսակիցների, ինչպէս և 15 ձիաւորների, պաշարեց Սաաթլի հայ գիւղը, Եօզղատի մօտ, հայ փախստականներ որոնելու պատրուակով: Սակայն փոխանակ կատարելու խուզարկութիւնը սահմանադրական կանոնների համաձայն, նա այնպիսի վայրագութիւններ գործեց, որ առիթ է տալիս մտածելու, թէ արդեօք մի բարբարոս դարում չե՞նք ապրում:

Միւդիրը իր հետևորդներով մտնում է գիւղացիների տները, հայհոյանքներ արձակելով հայ ազգի դէմ: Նա ենթարկում է կանանց և երեխաներին տանջանքի: Չը կարողանալով գտնել ոչ մի փախստական, նա հրամայեց հանել տներից կանանց և երեխաներին, յետոյ բերել տուեց չոր խոտ ու փայտ և սպառնաց հրկիզել Մարտիրոսի մայր Եղիսաբէթի, Նահապետի կին Ովսաննայի, Վարդանի կին Ռաքէլի, Աղաբէյի կին՝ Նիկատրի, Եսայու մայր՝ Նազլուի, Աբրահամի մայր՝ Եղիսաբէթի տները: Խոտը և փայտը դիզվեցին, մինչ կանանց և երեխաների լացուկոծը երկինք էր բարձրանում: Այդ միջոցին գիւղի մի քանի ծերունիները քաջութիւն ունեցան յայտնելու, թէ այդ գործը ծանր հետևանքներ կունենայ, ուստի միւդիրը բաւականացաւ տանելով իր հետ 5 կանանց, փախստականների փոխարէն: Երկուսը իրանց հետ երեխաներ ունէին. ծեծելով նրանց և հայհոյելով, նա տարեց նրանց առաջ Սաչլի հայ գիւղը, ուր թողեց երկու երեխաներին և մի պառաւ կնոջ: Միւս կանայք տարվեցին Կըզըլ-Եար գիւղը և այդտեղից Հաջի-Շէֆաթլի գիւղը, ուր նա անց կացրեց գիշերը: Այդ ուղևորութեան ժամանակ միւդիրը և իր մարդիկը ձի էին հեծած, մինչ թշուառ կանայք ոտքով էին գնում: Երկրորդ օրը, կանանց տարան Եաստալլի գիւղը, ապա Կարաջա-օղլի գիւղը, ուր անց կացրին երկրորդ գիշերը:

Հետևեալ օրը, կրել տալով կանանց ամեն տեսակ տանջանք և անարգանք, անցան մի թիւրք գիւղով և յանձնվեցին վերջապէս ոստիկանութեան բաժնին, որտեղից նրանց արձակեցին:

Բայց դժբաղդ կանայք բռնաբարվել էին:

Ոչ միայն սահմանադրական, այլ նոյնիսկ համիդեան ըէժիմի ներքոյ մենք չենք տեսել, որ մի մուսուլման կին այդպիսի անարգանութիւն և տանջանք կրէ, որովհետև իր ամուսինը կամ որդին իբր թէ փախել են:

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Մենք առաջ բերինք երէկ մի շարք տեղեկութիւններ Կ. Պօլսից այն մասին, որ Հայաստանի մի քանի քաղաքներում, նոյն իսկ թիւրքական իշխանութիւնների վկայութեամբ, սկսվել են ծանր խռովութիւններ, որոնց զոհ են դարձել մի քանի տասնեակ հայեր, որոնց թւում կանայք և երեխաներ:

Այսօր մեզ ուղարկել են մի քանի լրացուցիչ տեղեկութիւններ, որոնք թէև թուլացնում են խռովութիւնների սուր բնաւորութիւնը, բայց այնու ամենայնիւ հաստատում են այժմ Հայաստանում ճանապարհորդող մեր թղթակից պ. Օլգենինի հաղորդագրութիւնները այն մասին, թէ անխուսափելի է Հայաստանում լայն շարժումը:

Բիթլիս քաղաքում ընդհարումները քիւրդերի և հայերի միջև սկիզբն առան անձնական վէճի հողի վրա մի հայի և մի քիւրդի միջև: Քիւրդը վիրաւորվեց, թէև նրան վիրաւորող հայի ինքնութիւնը անյայտ մնաց, չը նայելով ոստիկանութեան խուզարկութիւններին:

Քիւրդի ընկերները որոշեցին վրէժ առնել հայերից:

Անցեալ շաբաթ օր, երբ վիրաւորված քիւրդը մեռաւ, նրա ընկերները մեծ խմբով գնացին հայոց Կոմս թաղը և սկսեցին բռնութիւններ գործել հայերի վրա: Քիւրդերը պահանջեցին, որ իրանց ցեղակցին սպանողը կախաղան հանվի: Չը նայելով թիւրքաց իշխանութիւնների յորդորներին, քիւրդերը ամբողջ օր սպառնում էին գլխովին ջարդել հայերին և ամեն կերպ վախեցնում էին իշխանութիւնները: Ամբոխին որևէ գոհացում տալու համար, թիւրքաց ոստիկանութիւնը կալանաւորեց քաղաքում 6 հայ և ուղարկեց բանտ: Բայց քիւրդերը դրանով չը գոհացան: Ուշ երեկոյեան, շաբաթ օրը, քիւրդերի հրոսակը խուժեց հայոց թաղը և դիմեց բռնութիւնների՝ անպաշտպան հայ ժողովրդի վրա: Արդիւնքն այն եղաւ, որ 4 հայեր ծանրապէս վիրաւորվեցին: Քիւրդ ժողովրդի ընդհանուր գրգռման պատճառով, թիւրքաց ոստիկանութիւնը հարկաւոր համարեց չը կալանաւորել քիւրդերին: Բիթլիսի հայ ժողովուրդը սուր սարսափ է կրում: Քիւրդերը սպառնում են շարունակել բռնութիւնները: Թիւրքաց իշխանութիւնները, ըստ երևոյթին, անզօր են վերականգնել կարգը: («Бирж. Вѣд.»)

ՔԻՒՐԴԵՐՆ ԷԼ ԵՆ ՈՒԶՈՒՄ ԱՒՏՕՆՕՄԻԱ

Օսմանեան կառավարութիւնը ներկայումս, ընկած լինելով ճգնաժամի մէջ, հարց է յարուցանում քիւրդերին էլ աւտօնօմիա տալու: Քիւրդե՞ր և աւտօնօմիա: Քաղաքագէտների շրջանում այս հարցը ծիծաղելի և միտումնաւոր պիտի նկատվի անշուշտ:

Կար մի ժամանակ, երբ հայաբնակ գաւառներում ապրող ազգաբնակութիւնը, կերծ՝ քիւրդական դէրէբէյների աւերիչ քայքայումներից (քիչ բացառութեամբ), խաղաղ և անվրդով ապրում և գործում էր և աւելի բարգաւաճում, քան ներկայի դժոխային դրութեան մէջ: Այդ ժամանակը, եթէ վերյիշենք անցեալը, նախորդ սուլթաններ Ազիզի և Մէջիդի շրջաններումն է եղել: Հարաւային նահանգներում իրանց որջը դրած Բէտրխան-բէկը և սրա սոսորդեալ խան-Մահմուդը, խան-Աբդալը և սրանց եօթն եղբայրները արտահանվելով երկրից՝ Միջերկրականի կղզիներում գտան իրանց աքսորավայրը. այդպիսով քիւրդ տարրն խապառ ընկած էր օսմանցիների աչքից, ճանաչված որպէս աւերիչ, ապականիչ մի խուժան: Քրիստոնեայ տարրն էր գերակշռողն և նա էր ճանաչվում որպէս հաւատարիմ, գործունեայ և արժանաւոր քաղաքացի: Այդ հանգամանքը քանիցս վկայված է սուլթանական հրաղէններով:

Առաւելապէս հայերն էին պետութեանը տնտեսական, մատակարարական, շինարա-

բական, ֆինանսական կառավարիչներ մատակարարում։ Հայերն էին արքունի վառօդարանի, փողերանոցի, ֆէսհանէի տեսուչներ, պալատների ճարտարապետներ տալիս, և մինչև այժմ էլ՝ Տատեան, Պալեան, Տիւզեան գերդաստանները մեծ ակնածութեամբ են յիշվում։

Ազգ. պատրիարքարանը Կ. Պոլսում, ազգ. առաջնորդարանները գաւառական կենտրոններում նոյն ակնածութիւնն ունէին վէզիրների ու նահանգապետների մօտ։ Ինչ որ անէր գաւառական մի հայ առաջնորդ հայ ազգի վերաբերեալ խնդիրներում, կունենար իր օգտակար արդիւնքը. Նրա խնդիրը միշտ էլ յարգելի էր։

Սակայն, հակառակ այդ ժամանակաւոր խաղաղ կեցութեան, 35 տարի է, որ Թիւրք պաշտօնեաները, ներշնչված՝ մեծ մարդասպանի հայաջինջ քաղաքականութեամբ, մոռացկոտ ապերախտութեամբ՝ ոտի տակ տալով հայ գործունեայ և շինարար ազգի և հայ պաշտօնէից հաւատարիմ ծառայութիւնները, առաջ են քաշել վաղեմի ապստամբ ու ապերասան քիւրդ խուժանը, որն իր բիրտ և վայրագ վարք ու բարքով աւելի է ըմբոստացել, վնասել կառավարութեան շահերին և ներկայումս, անշուշտ՝ թելադրված Ըլդըզի պալատական հովերից, պահանջում է քիւրդական աւտոնոմիա։

Եւ ինչ իրաւունքով։

Պատմական ժամանակից էլ եթէ սկսենք վերյիշել, կասենք, որ քիւրդը միշտ էլ քիւրդ է մնացել, միշտ աստանդական, միշտ երերվող և միշտ էլ թափառիկ։

Քիւրդերի բնակավայրը եղել է միշտ լեռնային մասերում. Նրանք չեն ունեցել շինարարական, տնտեսական, արհեստական ոչ մի հետք, ոչ հող, ոչ պատմական յիշատակարան, ոչ գիր, ոչ դպրութիւն, գրականութիւն և ոչ մի կուլտուրական գործ։ Մեծ մասը վաչկատուն, ամենաչնչին մասը նստակեաց թէև, բայց և դրանք նոյն յելուզակներն են, անընդունակ հողագործութեան, արհեստի և խաղաղ պարապմունքի։ Ասենք՝ քանակութեամբ մեծ թիւ են կազմում. բայց այդ քանակումն էլ լոկ դատարկութիւն, մի խուժանախումբ է, որ թափառում է երկրէց երկիր։

Բէդրխան բէկի և նրա գերդաստանի խորտակվելուց և երկրից վտարվելուց յետոյ՝ քիւրդերը մի քանի անգամ էլ գլուխ են բարձրացրել, գաղտնի թէ յայտնի ցոյցերով ըմբոստացել են, բայց հող չեն գտել ծաւալելու իրանց ձգտումները. 1888 թւականին Միջագետքում նոյն Բէդրխանի ցեղակիցները անակնկալ կերպով յարձակվեցին կառավարական տան վրա, պաշարեցին պաշտօնեաներին, թալանեցին արքունի գանձարանը, բայց շուտով ընկճվեցին։ Մօտիկ անցեալումն էր, որ Բէդրխան բէկի թոռներից 1—2-ը Ռ[illegible] ճանապարհով մտնելով Պարսկաստան և այնտեղից Հէքարիի (Հին Աղբակ) նահանգը, ուր քիւրդերը ստուար թիւ են կազմում, ուզում էին խլրտումներ առաջացնել, բայց տեղացի մի հաւատարիմ շէյխի նախազգուշացումով ձերբակալվեցին և մի հարիւրեակ զօրքի հսկողութեան տակ բերվելով Վան՝ ուղարկվեցին Կ. Պոլիս։

Էլ ո՞ր մէկն յիշեմ քիւրդական այդ ցնորքներից։

Բ. Դուռը հայկական արդարացի հարցը քնեցնելու համար՝ ձեռք է առել էլի իր սիրած ու հին սիստեմը՝ մի կողմից հայերին ստորնաբար ճնշելով և միւս կողմից քիւրդերին խոստումներ շռայլելով։

Դէմ չենք և քիւրդերին մտնել քաղաքացիական պատուաւոր կեանքի մէջ. բայց և այնպէս մեր յիշողութիւններն էլ տակաւին թարմ են, որ քիւրդերի համար ոչ մի բարենորոգչական կարգադրութիւն չէ ազդել։

Մանկութիւնից մենք ճանաչում ենք քիւրդերին. Նրանք երբ անսանձ են և անկառավար, նմանում են վայրենի գայլերի. կը սկսեն սպականել, աւերել, քանդել շէներ և ամեն բարի ստեղծագործութիւններ. իսկ երբ սանձված են լինում, ապա նմանում են անտարբեր, թառամած ու դանդաղկոտ արարածների, էլ ոչ մի բարոյական ազդեցութիւն չեն կարող տանել՝ բացի անմռունչ ստրկութիւնից։ Հայաբնակ քաղաքների հայերի տան ծառայողների ամենածեծ տոկոսը կազմում են քիւրդերը, խեղճ ու կրակ։ Նոյնպէս և գիւղերում՝ նոյն քիւրդ մշակներն և ծառաներն են, որ հայ մեծատունների տնտեսութեան մէջ են գտնվում որպէս վարձկաններ։ Բայց այնուամենայնիւ՝ նոյն իսկ այդ խեղճ ու կրակ քիւրդ ծառաներից էլ մենք շատ վնասվեցինք։ 1895—96 թ. հանրային կոտորածին էր, որ այդ ծանօթ ծառաները առաջնորդում էին քիւրդ ու թիւրք խուժանին՝ թալանել և ապա այրել մեր շէն-շէն տները, աւերակ ու մոխիր դարձնել։

1877—78 թ. ռուս-թիւրքական պատերազմից յետոյ էլ մեզ յուսադրեցին Բեռլինի 61-դ յօդուածով. սակայն ինչ արդիւնք։ Որպէս թէ բարենորոգումներ սկսեցին գործադրվել։ Այո, մի քանի կենտրոններում նշանակվեցին նահանգապետների օգնական հայեր, ընդհանուր հայ դատախազներ, վերաքննութեան, վաճառականութեան ժողովի հայ նախագահներ, և այդպիսիների թւումն էին Սարգիս էֆ. Աղաբէկեան *), Մկրտիչ էֆ. Աղաթօն։ Բայց ինչ. նոյն հին թասը, նոյն հին բաղնիքը։ Հանրային կոտորածի հէնց սկզբից՝ լիազօր կոմիսարութեան պաշտօնով եկաւ Վան յայտնի Շաքիր-փաշան. բայց ուր ոտք դրեց ու հեռացաւ, ալան-թալանն ու հրկիզութիւնները իր ետևից սկսվեցին և շարունակվում էին անվերջ հալածանք, որից առաջ եկաւ և մեծ ծաւալ ստացաւ պարբերական գաղթականութիւնը։

*) Ս. էֆ. Աղաբէկեանից առաջ 1876 թ. քննիչի պաշտօնով եկաւ նրա եղբայր Մարկոս էֆ. Աղաբէկեանը, որին Թիւրքերը խիստ հակակրութեամբ էին դիմաբերվում։

Մենք կը ցանկայինք, որ հարևան քիւրդ և թիւրք տարրերը գիտակցութեան գային, ըմբռնէին ժամանակակից պահանջները։ Բայց այդ ընդունակութեան տէր չեն նրանք։ Ի զուր է մտածել քիւրդերի քաղաքական կեանքի մասին։ Եւ եթէ նրանք գոնէ ամենափոքր մասով կատարէին քաղաքացիական և ընկերական պայմանները և պարտաճանաչութիւն, էլ ինչո՞ւ համար էին մեր բողոքը, տրտունջներն ու գանգատը։

Քիւրդերին աւտոնոմիա տալը նմանում է մի կապիկի աչքերին ակնոց դնելուն։

Ծուռ ու խարդախ մտքումներով գրգռել քիւրդերին հայերի դէմ, դա օսմանեան կառավարութեան ամենաշէկ և վտանգաւոր քաղաքականութիւնն է ոչ միայն մեր՝ հայերիս տեսակէտից, այլ նոյն իսկ իր՝ օսմ. պետութեան շահերի տեսակէտից։ Եւ ի զուր արգելքներ են դնում, քար են գցում մեր օրինական, իրաւական և առաւելապէս տնտեսական տեսակէտով բարձրացրած հարցերի իրագործման ճանապարհի վրա։

Երկար ու ծանր տառապանքներից յետոյ, հայ ազգը լիակատար իրաւունք ունի բողոքելու մեծ պետութիւնների դռները, առաւելապէս հարևան մեծ պետութեան, որի հովանաւորութիւնը շատ անգամ վայելել է դեռ 18-դ դարի սկզբից, երբ օսմանցոց Դամոկլեան սուրը կախված է եղել արևելեան և մասամբ արևմտեան քրիստոնէից գլխին։

Թող քիւրդերը ուզեն իրանց աւտոնոմիան, իսկ մենք՝ մեր կեանքի, գոյքի ապահովութիւնը։ Եւ թող աշխարհի բարեխիղճ դատաւորները տեսնեն մեր դատն ու արդար դատաստան անեն։

Գ. Շէրենց

ՍՈՎԻ ԵՐԿԻՒՂՆԵՐ ՏԱՐՕՆԻՆ ՄԷՋ

Մուշ, 17 մարտ

Գարնանամուտն ալ անցուցինք, սակայն ձմեռը իր յամառութեամբ կը մնայ ծանրացած մեր վրայ։

Տարօնոյ Դաշտը, որ ամենէն յուսալից ու շուտ բացուող վայրերէն է մեր երկրին մէջ, այս տարի կապուեր է մէկ արշինէն աւելի ձիւնի շերտով մը, որը համեմատած ուրիշ տարիներուն՝ թէև ոչ անսովորական, բայց ցուրտ ու չոր կլիմայի ազդեցութեան տակ՝ անյուսութեան անդունդը ձգած է ժողովըրդէն. Ուր թէ սարերը — մանաւանդ Քարկէ լեռնաշղթան և մասամբ ալ Պալունեաց լեռները — աւելի գուլթ ունենան, աւելի շուտ հրապուրեն անճար գիւղացիութեան միակ մխիթարութիւն պատճառող ընտանի կենդանիները իրենց կրծքին վրայ։

Գարուն շուտ տեսնել անյուսալի է. իսկ ժողովուրդը աշունէն ի վեր երկունքի օրեր կանցնէ։ Շատ գիւղեր կորսնցուցին իրենց ընտանի անասունները աշնան այն սոսկալի ցաւէն, որ հազիւ 24 ժամ միջոց կուտար կենդանիին ապրելու։ Նոյն եղանակին մէջ վրայ հասաւ և դարաղը, և անասունները դաշտը տանիլ ու արածեցնել անկարելի եղաւ. ուստի կապուեցան և կեբան ձմեռուան պարէնը։

Ցարդը սպառուած է, սպառուած է բառին բովանդակ նշանակութեամբ. արդէն անցեալ տարուան հացերը հասակ ալ չունեցան, որ դարման շատ կարէին. խոտը՝ արդէն երկու-երեք տարի է, ինչ անբաւաբար աճեցողութիւն ունի. իսկ կուլտուրական խոտերու մշակութիւնը բոլորովին գոյութիւն չունի. միայն առւոյտ կը մշակեն, այն ալ ընդհանրացած չէ։

Սով է անասնոց համար։ Աշնան ցաւէն ազատուած կենդանիները անօթութենէ է որ կը սատկին այժմ և արիւն կը հոսեցնեն գիւղացիին սրտէն։

Շատ ծերունիներ կըսեն, որ բնաւ այսպիսի բան չէին տեսեր. արհաւիրքի տարիներուն իսկ, երբ քիլէ մը ցորենը 4 ոսկի էր և կըւկըւը 2 ոսկի (այժմ քիլէ մը ցորենը 80 ղրուշ, իսկ կըւկըւը 30 ղրուշ), երբեք այսպիսի տագնապալից ժամեր չեն անցուցեր։

Փունջ մը կըւկըւի սապ և 10 փարա (1/4 ղրուշ) կովու մը կիսագինն է։

Երկու մատակ կը քշէ դուրդ և ոտքդ ինկած կաղերսէ, որ պահես մինչև սևը երևնայ, պայման դնելով՝ «մէկը քեզի՝ մէկն ինծի»։ Բայց չունիս. և դունէդ անյոյս կը հեռանայ ինքը իր ուղով տապկուելու։

Տուն կայ, որ օրական 4—5 անասուն անօթութենէն սատկած դուրս կը ձգէ։

Այս վիճակին են մատնուած մանաւանդ դաշտին արևմտեան գիւղերը՝ Խէյպիան, Շէխլան, Ջիարէթ, Բաղլու, Մեղդի, Հերկերտ, Ալադին, Աւրան, Ծխաու, Կուրավու եայլն եայլն։ Մարդիկ իրենց բերաններէն կը կտրեն և անասուններուն կուտան. հացհատիկներն է որ կը կերցնեն, այն ալ եթէ ճարուի. իսկ սարերուն մօտիկ գիւղերը՝ անտառներէն ծառերուն փոքրիկ ճիւղերը կը ձգեն անասնոց առջևը և կամ տանջանքներով ձեան հաստ շերտը կը պատռեն և պաղած քարսիրա գետնէն ցալի կոտրներ կը փրցնեն. բաղդ էր, փառք էր, եթէ գոնէ բնակչութեան կէսը այս միջոցները ունենար. բայց ձմեռուան դժուարին հաղորդակցութեան և սարերուն հեռաւորութեան պատճառաւ մեծ մասին համար այս ձևի ապրուստն ալ անկարելի է։

Որպիսի՜ սրտաճմլիկ տեսարան, երբ անասնոց գոմին դուռը կը բացուի. 4—5 օր բնաւ ուտելիք մը չտեսած անասունները հազիւ երերալով, մարած աչքերով, նուաղած ձայնով կաղերսեն ամեն շնչաւորի երեսին ի վեր, ով որ հոն կերևի։

Երկնքի դռները փակ կերևին. երկրի դռներէն ալ յոյս չկայ. կառավարութեան ալ եղան գացողներ, բայց վռնտուեցան. միւթէսարըֆն ըսած էր. «Ես չունիմ որ ձեզի տամ. երկաթուղի ալ չկայ, որ օտար տեղէ մը բերենք. հայդէ, գացէք ձեր տները»։

Հերիք չէ այս պատասխանը, հապա աչք գցե՛լը իր պաշտօնեաներու ըրածներուն վրայ։

Զիարէթի միւդիրութեան Մահմադ չաւուշը բռնութեամբ ժողվեր է գիւղացիներէն 150 կողովէն աւելի յարդ ձրի, թողնելով անոնց անասունները անօթի. արդէն տարին բոլոր իրենք ու իրենց ձիերը ծանրացած են Զիարէթ գիւղին վրայ։

Նոյն միւդիրութեան քեաթիբը (գրագիր) Բահրամ էֆէնդին, կառավարութեան որոշման համաձայն, դուրս կուգայ քանի մը գիւղեր՝ դարման ունեցողներէն քիչ մը առնելով չունեցողներուն տալու. և շատ լաւ կը կատարէ իր պաշտօնը. կերթայ Խէյպիան, կը մտնէ մարագները և ամեն գիւղէն սպառնանքով հազիւ կը ժողվէ 7—8 կողով. ապա կը պահանջէ քանի մը ջըվալ. երբ դարմանը լեցուած կըլլայ ջըվալներուն մէջ, անմիջապէս բեռցնել կուտայ 4—5 մարգու և կը փոխադրէ Զիարէթ՝ միւդիրութեան կեդրոնը, իրենց ձիերուն համար. «առնել ունեցողէն, տալ չունեցողին», միթէ ճիշդ չէ՞ կատարեր իր պարտականութիւնը...։

Տաւար և ոչխար անխտիր անօթութենէ կերթան։ Առաջիկայ տարուան սովին լեռան չափ նշանները կերևին ամենուն. իսկ մեր պետութիւնը պատերազմի մէջ է, դրամի պէտք ունի. քանիցս արդէն ժողովուրդէն իբրև յօժարակամ տուրք — բայց իրօք երկիւղներով — հաւաքեց նաւատորմիղին համար. հիմա ալ, երբ եկած են ոչխարները հաշուելու, «աղնամի տուրքը» գանձելու, կը հաշուեն ու դրամ կառնեն այն անասուններէն, որոնք այսօր, այս վայրկենիս գիւղացուն իբրև մալ կընդունուին, իսկ վայրկեան մը վերջ այդ մալը չկայ, անօթութենէ սատկած ձգուած է փողոցը. դեռ այս հերիք չէ, բան մըն ալ վրան կաւելցնեն՝ իբրև պատերազմական ծախք։

Երբ գիւղացիները տրտունջ կը յայտնեն և միաժամանակ կը խնդրեն յետաձգել «ոչխարին տուրքը» գանձելը, մինչև որ գարունը տեսնեն, մշեցի՝ իրենց անցեալով երևելի թիւրքերը, որոնք այս տուրքի գանձման պաշտօնեաներն են, կը պատասխանեն. «Ի՞նչ ընենք. չգանձե՞նք՝ պետութիւնը բաթմիշ կըլլայ, գանձե՞նք՝ ժողովուրդը բաթմիշ կըլլայ» (գետինը կանցնի). և կորոշեն գանձել. ահա պետութեան պաշտօնեաներու հասկացողութիւնը. և ասոնք երևելիներն են. ահա Հաջի Իսլամի (մշեցի Իզզէթ էֆէնդիի եղբայրը), Օսման էֆէնդիի և իրենց նմաններու դատողութիւնը. «Պետութիւնը առանց ժողովրդի»։

Մինչև գարունը լուծք ընելու անասուն չի մնար. եթէ ըլլան ազատուողներ, անոնք ալ հազիւ ձգեն զիրենք կանաչ գետինը, որով գարնանը ոչ մի լուծք կատարող պիտի ըլլայ. և ահա տարի մըն ալ այսօր՝ մարդիկ անօթութենէ պիտի փայտերը կրծեն, իսկ մեր պետութեան մտերիմ կարծեցեալ պաշտօնեաները կը տեսնենք, թէ ինչ պիտի կրծեն, եթէ, Տէր մի արասցէ, «ժողովուրդը բաթմիշ ըլլայ»։

Վանական

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՀԱՐՑԻ ԱՌԻԹՈՎ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

17 ապրիլ

Լօնդօն.—Վիէննայի այն հեռագիրը, թէ իբր պաշտօնապէս յայտարարված է Աւստրիայի որոշման մասին՝ ինքնաբերաբար ստիպելու Չեռնոգորիային Սկիւտարը դատարկելու, չափազանց անախորժ տպաւորութիւն թողեց և ներգործեց բօրսայի վրա։

Ռէյտէրի ասելով մինչև ուշ գիշեր մինիստրութիւնը այդ հեռագիրը հաստատող տեղեկութիւն չէ ստացել։ Պաշտօնական հեռագրերը հիմք չեն տալիս Աւստրիայի այդ որոշումը հաւանական համարելու։ Երեկոյեան աւստրիական դեսպանութիւնը հաղորդել է Ռէյտէրին, որ այդ հեռագիրը հաստատող տեղեկութիւն չէ ստացել։ Չէ թագցրել, սակայն, որ դեսպանների վերջին խորհրդակցութիւնների արդիւնքը, աւելի շուտ որևէ որոշում չը կայացնելը, անախորժ է Աւստրիայի համար, որը չէ կարող անորոշ ժամանակով սպասել։

Լօնդօն.—Ռէյտէրի ասելով, դեսպանների խորհրդակցութիւնների միջոցին պարզվեց, որ մեծ պետութիւններից շատերը հակված չեն զինուորական ույժ գործադրելու Չեռնոգորիայի վերաբերմամբ։ Չեռնոգորիան անբաւարար պատասխան տալու դէպքում պետութիւնների հաւաքական նօտային մի քանի քայլեր կանեն. բայց և այնպէս կարծում են, որ նախ և առաջ հարկաւոր է սպասել այդ նօտայի պատասխանին։ Այնուհետև յայտնում է, որ Աւստրիան, պահանջելով ներկայ հարցի վերաբերմամբ վճիռ կայացնել, որոշապէս չը մատնանշեց, թէ պետութիւնները գործելու ինչպիսի եղանակ պէտք է ընտրեն. նմանապէս, թէ մինչև ինչ ժամանակ պէտք է սպասել պատասխանին։ Անհրաժեշտ դէպքում նկատի ունեն, իբրև յաջորդական միջոց, գրաւել ծովափնեայ քաղաքներից մէկը։ Ռուսաստանի, ինչպէս և միւս պետութիւնների տեսակէտը չի յայտնվի երևի մինչև հինգշաբթի օր. այնուամենայնիւ Պետերբուրգի կաբինէտը, ինչպէս որ ծովային ցոյցի հարցում, հաւանօրէն այսուհետև ևս չի մասնակցի Չեռնոգորիայի վրա ճնշում գործադրելուն և չի էլ խնդրի Ֆրանսիային ճնշում գործադրել։

Վիէննա.—Արտաքին գործերի մինիստրութեանը մօտիկ լրագիրները ուրախութիւն են յայտնում այն տեղեկութիւնների առիթով, թէ Աւստրիան շուտով վճռական միջոցների է դիմելու Չեռնոգորիայի դէմ։ «Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրէսսէ» լրագիրը խօսում է Աւստրիայի և Իտալիայի ռազմական համերաշխ գործակցութեան մասին՝ Սկիւտարը չեռնոգորցիներից մաքրելու նպատակով։

«Ցէյտը» կասկած է յայտնում Աւստրիայի առանձին քայլերի առիթով և յոյս է յայտնում, որ կայսրութեան բոլոր ազգութիւնները լօյալ վերաբերմունք ցոյց կը տան Չեռնոգորիայի դէմ ռազմական արշաւանք սկսելու դէպքում։ «Արբէյտէր - Ցայտունգը» դէմ է պաշտօնական թերթերի այն համարձակ վկայութեան, թէ իբր ազգաբնակութեան վճռական կամքը պահանջում է եռանդուն միջոցներ ձեռք առնել Չեռնոգորիայի դէմ։ Լրագիրը մատնանշում է, որ ազգային պառակտումները Աւստրիայում հնարաւորութիւն չեն տայ սերտ համերաշխութիւն ստեղծելու. ամբողջ հարաւային սլաւոնականութիւնը սաստիկ գրգռման մէջ է, սլաւոնական ազգութիւնները բացարձակ կերպով ցոյցեր են կատարում Վիէննայի պաշտօնական քաղաքականութեան դէմ. այդպիսի հանգամանքներում ալբանական արբեցութիւնից յետոյ գրգռումը զարհուրելի կը լինի։ «Պօլնիշէ-Կօրրեսպօնդէնտում» մի նշանաւոր լեհ պատգամաւոր յայտնում է, որ լեհերը եռանդուն աջակցութիւն են ցոյց տալիս Վիէննայի արտաքին գործերի մինիստրութեանը, զգալով, որ միապետութեան հանդէս գալը Սկիւտարի հարցում ուղղված է ոչ թէ սլաւոնների դէմ ընդհանրապէս, այլ Ռուսաստանի դիտաւորութիւնների դէմ։

Վիէննա.—Ամբողջ մամուլը քննում է արտաքին դրութեան լարված լինելը։ «Ցէյտը» գտնում է, որ Էսադ-փաշայի վարմունքը մեծ հիասթափութիւն պատճառեց Բերխտօլդին. արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ քարոզում էին, որ սերբերն ու չեռնոգորցիները ալբանացիների մահացու թշնամիներն են, մինչդեռ այժմ մի ականաւոր ալբանացի համաձայնութիւն է կայացնում Չեռնոգորիայի հետ և Սկիւտարը յանձնում, Բերխտօլդին վերապահելով պաշտպանել Ալբանիային ոչ միայն սերբերի ու չեռնոգորցիների դէմ, այլ և ալբանացիների դէմ։ «Արբէյտէր-Ցայտունգը» կարծում է, որ Աւստրիայի առանձին հանդէս գալը վտանգաւոր է եւրոպական խաղաղութեան համար։ Այն յայտարարութիւնը, թէ իբր Աւստրիան իր վրա է վերցնում Եւրոպայի պարտականութիւնները՝ մտացածին խօսքեր են։ Աւստրիան անջատվելով Եւրոպայից, կարող է Չեռնոգորիայի շլինքին փաթաթել ոչ թէ Եւրոպայի անօրէնութիւնը, այլ իր կամքը։

Բուդապեշտ.—«Պեստեր-Լլօյդին» հաղորդում են Վիէննայից. «Թանի» այն տեղեկութիւնը, թէ իբր Ռուսաստանը հանդէս է եկել մի նօտայով, որը պարունակում է իր մէջ սպառնալիք միապետութեան առանձնակի գործողութեան դէպքի համար, ճիշդ չէ և նպատակ ունի երևի վատացնել Վիէննայի և Պետերբուրգի միջև եղած յարաբերութիւնները»։

Պրագա.—Չեխ-սլաւոնական սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան բիւրօն հրատարակել է մի կոչ, որտեղ մատնանշելով միջազգային դրութեան բարդանալը, ցանկութիւն է յայտնում, որ Աւստրո-Ունգարիան յանուն միապետութեան շահերի իր համար բարեկամներ գտնի հարաւում։ «Մենք ցանկանում ենք, — ասված է այդ կոչի մէջ, — խաղաղութիւն և կարգապահութիւն Աւստրիայի համար և հանգստութիւն Եւրոպայի համար։ Ձեռք քաշէք Սկիւտարից»։

Բեռլին.—Քաղաքական շրջաններում յայտնում են, որ թէև Գերմանիան լօյալօրէն Աւստրիայի կողմն է, այնուամենայնիւ պաշտօնական շրջաններում դժգոհ են նրա այն դիտաւորութիւնից, որ մենակ ուզում է հանդէս գալ Չեռնոգորիայի դէմ։

Ստատս-սեկրետար Եագօվը բիւջէտային մասնաժողովում ասել է, որ Սկիւտարը Գերմանիայի հետ անմիջական կապ չունի. Գերմանիան միայն աշխատում է, որ Իտալիան Սկիւտարի հարցում հանդէս գայ Աւստրիայի հետ համերաշխ կերպով. Ներկայումս աջողվեց զսպել Աւստրիային։

Պրագա. — Չեխական լրագիրները նախազգուշացնում են կառավարութեանը Չեռնոգորիայի դէմ [illegible] միջոցներ ձեռք առնելու համար։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

17 ապրիլ

Պետերբուրգ.—Թիւրքական կառավարութիւնը յայտարարեց, թէ որովհետև թիւրքական զինուորական ույժերը նոր շատ վտանգաւոր աւտոմատիկ ականներ են դրել Զմիւռնիայի ծոցի մուտքի առջև, ուստի նաւերի մուտքը պիտի կատարվի բացառապէս սահմանված անցքով։ Նաւերի հետ դժբաղդութիւն պատահելու դէպքում պատասխանատուութիւնը ընկնում է նաւապետների վրա, և նրանք իրաւունք չունեն կրած վնասների համար վարձատրութիւն պահանջելու։

Օդեսսա.—Եկաւ յեղաշրջման ժամանակ սպանված Նազըմ-փաշայի որդի Նազըմ-բէյը, որ փախչելով երիտասարդ-թիւրքերի հալածանքից, մտադիր է բնակվել Պրիազովի նաւահանգիստներից մէկում։

Բուխարեստ.—Կ. Պոլսից հեռագրում են. «Բ. Դրան տեղեկութեամբ, Էսադ-փաշան կամենալով Ալբանիայի կառավարիչ դառնալ Թիւրքիայի հովանաւորութեան ներքոյ, Սերբիային և Չեռնոգորիային խոստացել է որոշ կոմպենսացիաներ տալ և յայտնել է, որ կը սպանէ իր անձնական թշնամի Ջաւիդ-փաշային, ինչպէս որ սպանեց Հասան-Րիզային։

«Չորս ռուսահպատակ ուսանող մահմեդականներ, որոնք խնամում էին վիրաւորներին, ուղարկվեցին Ռուսաստան։ Ճանապարհ դնելու համար հաւաքված հասարակութիւնը համակրական ցոյցեր արեց»։

Լօնդօն.—Ալբանական հարցի առիթով Ռէյտէրը հաղորդում է, որ թէև Էսադ-փաշայի ստեղծած դրութիւնը դեռ ևս անորոշ է, այնուամենայնիւ, մի քանի դիպլօմատների կարծիքով, Էսադ-փաշան ներկայանում է ազդեցիկ ալբանացի իր համախոհների կազմակերպած խմբակով, որով և գանգատվում է օտարերկրեայ թեկնածուներից։ Ուրիշ շրջաններում մատնանշում են, որ ալբանական նոր վարչապետը չեռնոգորական թագաւորի հետ կապած համաձայնութեան շնորհիւ կարող է հա[illegible] այնպիսի զիջումներ անել, որպիսին ցանկանում է Չեռնոգորիան։

Վիէննա.—Լուրերին նայելով կարգադրութիւն է արված հեռացնելու Կատարրօյից քաղաքացիական ազգաբնակութիւնը։ Կառավարութիւնը իբր թէ խոշոր պատուէրներ է տուել ալիւր մատակարարելու համար։

Ցէտինիէ.—Այստեղ ժամանեց ռուսական փոխ-հիւպատոս Միլլերը։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Ցնուր քարեր

Կ. Պոլիս, 1 ապրիլ

Ազգ. ժողովի վերջին շաբթուան նիստը կատարեալ ցուցադրութիւն մըն էր ազգային ապականած բարքերու։ Անհուր հայհոյութիւններ ըրին երեսփոխանները իրարու հասցէին, և ժողովը առանց վրդովման տեսաւ այս ամէնը, երբ թէ անոնք սովոր-

կան ու պարզ բաներ եղած ըլլային։

Բնական է, թէ այս տխուր համադրութեան մէջ ոչ նուազ պատասխանատու են նաև ժողովը վարողները, նախագահ կամ ատենապետ, քանի որ թոյլ կուտան հոն՝ ազգային ժողովի մէջ վիճաբանութեան առարկայ ընելու այնպիսի հարցեր, որոնք վագոնի մէջ ըսուած են ուէ երեսփոխանի կողմէ։

Զլուած, չտեսնուած բան է, որ երեսփոխան մը պատասխանատու ըլլայ արդարացնելու իր ամեն մէկ արարքներն ու քայլերը, գորս իր պաշտօնէն դուրս առած է։ Մանաւանդ՝ երբ այդ արարքը պարզ ատուլիս մըն է, որքան ալ անիկա պատասխանատու ըլլայ, որքան ալ անիկա ծանր բառեր բովանդակէ, անկարելի է, որ կարենք ըլլայ ժողովին առջև հանել խնդիրը, և անիկա գբաղումի առարկան ընել բոլոր ժողովին։

Միակ բանը, որ անարգուած երեսփոխանները կրնային ընել, դատարան դիմելն էր։

Սակայն «Ազատամարտի» խմբագիր երեսփոխաններու խմբակը, հնչակեան Արամեանի խօսքերէն խորապէս զգացուած—տարօրինակ դիւրազգացութեամբ մը, որ հիմա ցոյց կուտան—կը դիմեն ազգ. ժողովին և կը պահանջեն, որ Արամեան հաստատէ իրենց 17 թիւ խաֆիյէն ըլլալը։

Արամեան, բնական է թէ, ուէ հաւաստիք կամ հաստատ ապացոյց չունէր և չէր կըրնար ունենալ, գի լրտեսութիւնը փաստացի ապացուցանելու համար կարելիութիւն չկայ։

Եւ ուրացաւ, ինչ որ շատ պարզ էր։

Միայն թէ Արամեան իր նպատակին ծառայած եղաւ, վարկաբեկելով Դաշնակցութիւնը անգամ մը ևս, իր բոլոր մաղձը թափող բառերով խմբագրուած գրութիւններ կարդալ տալով ազգ. ժողովին մէջ։

Այս նախատալից բառերը խորին զայրոյթի առարկայ եղան, և երեսփոխաններու ականջը վիրաւորուեցաւ բացատրութիւններով, որոնք բնաւ վայելուչ չէին ժողովին արժանապատուութեան։ Սակայն չգտնուեցաւ երեսփոխան մը, որ գոնէ բողոքէր։

Ազգ. ժողովի ատենագրութեանց մէջ ամօթալի էջ մը ևս եկաւ աւելցնել 17 թիւ խաֆիյէի խնդիրը, որ այնքան վիրաւորիչ էր ազգին համար։

Վարչութիւնը իր տուած բացատրութիւններու մէջ, ինչպէս միշտ, ծածկելու միտում մը ցոյց կուտար։

Սակայն իրողութիւնը սա էր, որ ազգ. վարչութիւնը գիտէր ու կը ճանչնար անոր գոյութիւնը, մանաւանդ գիտէր, թէ մատնութիւն կատարուած էր, սակայն չէր ուզեր իրեն համար անճարակութեան և անկարողութեան նօթ մը արձանագրել տալ, իր գաղտնիքներ խսկ պահելու անկարողութիւնը։

Վարչութեան ուրացումներուն բոլոր նըպատակակէտը այս էր, սակայն չյաջողեցաւ և վրիպեցաւ իր այս ջանքին մէջ, վասնզի խաֆիյէի մասին իր տուած բոլոր բացատրութիւնները անզօր եղան ցրուելու մթերուս մէջ բոյն դրած կասկածը։

Շաւայլ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԼԻԿՕՎԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

I

Երեք օր միմեանց վրա Միլիւկօվը դասախօսութիւններ կարդաց մեր երկրում՝ ապրիլի 15-ին Բագւում, 16-ին Գանձակում և 17-ին Թիֆլիսում։

Դասախօսութիւնների նիւթն էր «Թիւրքական տագնապը և բալկանեան դաշնակցութիւնը»։

Թէ նիւթի ժամանակակից լինելը, թէ դասախօսի հռչակ լինելը բալկանեան գործերին և թէ պետական գործողի անձնաւորութիւնը գրաւել էին չափազանց մեծ բազմութիւն Արտիստական Ընկերութեան դահլիճը, որտեղ կանգնած ունկնդիրների թիւը համարեա հաւասար էր նստածներին։

Դասախօսը, յայտնելով որ ինքը պատկանում է Պետական Դումայի դիմադրական մասին, շեշտեց, որ բալկանեան ներկայ պատմութիւնների խնդրում բռնել էր այնպիսի մի դիրք, որը չէր համապատասխանում ոչ ծայրայեղ ձախակողմեաններին և ոչ ծայրայեղ աջակողմեանների հայեցակէտներին, և միևնոյն ժամանակ մօտ էր այն քաղաքագիտական գործելակերպին, որը ընտրել էր ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութիւնը։

Առաջ բերենք Միլիւկօվի բնորոշումները ձախակողմեանների և աջակողմեանների պատճառաբանութիւնների վերաբերութեամբ։

Ձախակողմեանների բանաձևը շատ պարզ է. նրանք ասում են, թէ նրանք պատերազմի դէմ յայտնում են իրանց պատերազմը, չընդունելով խնդիրների լուծման բարբարոսական ձևը։ Ես ինքս մի քանի տարի առաջ,—ասում էր Միլիւկօվը,—խօսել եմ պատերազմի դէմ. բայց ոչ սօցիալ-դեմօկրատական պատճառաբանութիւններով, այլ խաղաղասիրական նկատումներով։ Եւ պէտք է խոստովանել, որ մարդկութիւնը ընդհանուր առմամբ մեծ քայլեր է արել խաղաղասիրական ուղղութեամբ։ Եւրոպան հէնց վերջին տարիներում քանի անգամ խուսափել է պատերազմից և կարողացաւ բալկանեան տագնապը տանել առանց ռազմագէտ ևնելու։

Աջակողմեան շրջաններում, որտեղ հայրենասիրութիւնը, ազգասիրութիւնը դրված են իբրև դրօշակներ, մղում էին Ռուսաստանին դէպի պատերազմ։ Նրանք փորձեցին նայել սլաւօնական և Թիւրքական պայքարի վրա իբրև կրօնական ընդհարման արտայայտութեան վրա, մանաւանդ որ սլաւօնական պետութիւններից մէկը այդ ոգով հրավարտակ էր հանդէս բերել։ Բայց դա սխալ և վտանգաւոր մի բանաձև էր, որը ուրիշ հանգամանքներում և դէպքերում կարող էր չափազանց պատասխանատու դրութիւններ ստեղծել։ Նաև այժմ այն հանգամանքը, որ Ռուսաստանում չափազանց անտակտ կերպով սկսեցին աջակողմեանները խօսել սլաւօնական գաղափարի մասին, որոշ կրգամունք առաջ եկաւ Գերմանիայում, որտեղ մինիստրական աթոռից ընդգծեցին համասլաւօնական գաղափարի բացարձակ զարգացումը վերջին տարիներում։

Պէտք է այն էլ աւելացնել, որ աջակողմեանները կամենում են առաջ մղել Ռուսաստանի՝ իբրև առաջնակարգ և խոշոր սլաւօնական պետութեան իմպերիալիստական ծրագիրներ։

Միլիւկօվը, դէմ լինելով այդ հայեցակէտներին, ունեցել է իր սեփական տեսակէտը, որի գլխաւոր բնորոշիչներից մէկը պիտի համարել այն, որ Ռուսաստանը պէտք է թոյլ չը տար, որ Աւստրիան նոր նուաճումներ անի և օգտվելով դէպքերից նոր յենակէտներ ստեղծի բալկանեան երկրներում. իսկ եթէ Ռուսաստանը չը կարողանար իրան զգոյշ և զգաստ պահել, թոյլ տար աւելի ներգործական քայլեր և սուր բռնէր, այժմ խնդիրը չափազանց ծանր դրութիւն ստացած կը լինէր, և Աւստրիայի, Ռումինիայի ու միւս պետութիւնների համար միջամտութեան և նուաճումների դուռ բացված կը լինէր։

Ա. Ք.

ՍԿՍՎՈՂ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Արդէն սկսվել է գիւղատնտեսական տարին։ Այդ սկիզբը այս տարի աւելի ուշ եկաւ, քան անցեալ տարի։ Վերջին օրերս ես մի պտոյտ կատարեցի Ախալցխայի շրջանում. ցանումաչափը դեռ չէ վերջացած, իսկ Գորու կողմերում արդէն բարձրացել են ցօղունները և կանաչ գորգով ծածկել սև հողը։ Աշնանացանը լաւ չէ. երկարատև և խիստ ձմեռը մեծ աւերածութիւններ է արել. դեռ առ այժմ շատ է այդ աւերածութիւնների չափը որոշելու. բայց շինականը անհամբեր հայեացքով է նայում գալիք օրերին. ինչպէ՞ս կը լինի այս ամառը։

Ախալցխայի այգիները համեմատաբար աւելի լաւ են, արդէն կանաչել են շառաւիղները և նախածաղկման շրջանն են ապրում։

Ջերմաստ ձմեռը խոնաւութեան բաւականաչափ պաշար է տուել հողին, այնպէս որ լաւ արգասիքներ են սպասվում, եթէ անակնկալ հանգամանքներ մէջտեղ չը գան։ Կարսի և Ալեքսանդրօպօլի շրջանում մինչև Զատիկ դեռ ցանքը չէր սկսված։ Երևի այս օրերս գիւղացիները դուրս կը գան դաշտ։

Անցեալ տարվայ հետ համեմատած՝ ուղիղ երեք շաբաթ ուշ է սկսվում այս տարի գիւղատնտեսական կեանքը, երեք շաբաթով էլ երևի ուշ կը վերջանայ։

Ընդհանրապէս այս տարվայ գիւղատընտեսական կեանքը անհամբերութեան նշաններ է տալիս. առջալը անաջողութիւն է նախագգում։

Գ. Տէր-Ռուբինեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նորութիւններ Բագւից

Բագու, 14 ապրիլի

Բագւի ունի ծովագնացների ակումբ. այդ ակումբում բացի «քէֆեր» անելուց և լօտօ խաղալուց ուրիշ զուարճութիւններ, զբաղմունքներ տեղի չէին ունենում, որի շնորհիւ գրաւել էր դէպի իրան երկսեռ ահագին բազմութիւն առանց ազգի ու կրօնի խտրութեան (բացի թուրքուհիներից)։

Այժմ լսում ենք, որ ակումբի վարչութիւնը միջնորդել է ուր հարկն է, որպէս գի ակումբին կից բանան գրադարան-ընթերցարան մի քանի բաժանմունքներով, որոնց մէջ և երեխաների բաժանմունք։ Այդ երևոյթը ուրախալի է գոնէ նրանով, որ յաճախորդներից մի քանի % ընթերցանութեամբ կը զբաղվեն։

Բուլղարեան եկեղեցու—ս. Թադէոս և Բարթուղիմէոս—կառուցումը, որ դրամի պակասութեան պատճառով դադարեցված էր, այժմ վերսկսվել է։ Ինչպէս լսում ենք, շուտով բոլորովին կաւարտվի։ Վերջանալու մօտ են նաև ս. Լուսաւորիչ եկեղեցուն կից շինվող երկու նոր շէնքերը, որոնցից մէկը կառուցվում է Ն. Սաաֆիեանը, իսկ միւսը շինվում է հանգուցեալ Բ. Մ. Դօլուխանեանի թողած կտակի հաշւին։ Այդ եկեղեցու չորս կողմի պարիսպը, որ շատ հին էր և անշուք, տ. Աքեանցը իր ծախքով—ծախսել է 10,000 ռ.—վերաշինել տուեց սպիտակ քարով ու նոր դռներ դնել տուեց։

Ս. Գարագաշ

Աշակերտական էկսկուրսիա

Սուլդա (Ախալ. գ.), 10 ապրիլի

Ամսիս 4-ին մեր ծխ.-դպրոցի աշ.-աշակերտուհիները իրանց ուսուցիչների առաջնորդութեամբ շրջագայեցին մօտակայ Թուրքանալ Հօքամ կոչված գիւղը։ Թուրքերի համար շատ տարօրինակ էր այս երևոյթը և նրանցից շատերը փայտերով և զէնքերով էին դիմաւորում աշակերտներին և ուսուցիչներին, կարծելով թէ վերջիններս եկել են իրանց դէմ կռւելու։ Սակայն երբ ուսուցիչներից մէկը բացատրեց թուրքերին իրանց ճանապարհորդութեան միտքը, նրանք սիրով ճանապարհ ցոյց տուեցին։ Աշակերտները գնացին տեղւս աւերակ եկեղեցին և վերադարձան Սուլդա։

Հետևեալ օրը, ամսիս 5-ին, վերոյիշեալ խումբը մեկնեց դէպի Կարչախ հայաբնակ մեծ գիւղը, այստեղ աշակերտները մնացին 3-4 ժամ, դիտեցին տեղւս լիճը և պետական երկդասեան դպրոցը, որտեղի ուսուցիչները սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուեցին էքսկուրսանտներին։ Դպրոցը ունէր յարմարութիւններ, ունէր բաւականին նկարներ իրազննութեան և բնագիտութեան վերաբերեալ։ Ուսուցիչը, որ տարվայ մէջ աշակերտների հետ անցել էր մարդակազմութիւն և հնարաւորութիւն չէր ունեցել աշակերտներին մարդու կմախքը մեծ չափով ցոյց տալու, այստեղ՝ շնորհիւ այդտեղի դպրոցում գտնված նկարների՝ մանրամասն կերպով ծանօթացրեց աշակերտներին մարդու կմախքի և գործարանների հետ։ Աշակերտները գոհ սրտով վերադարձան։ Ճանապարհին աշակերտներից շատերը խնդրում էին ուսուցիչներին, որ իրանց տանեն Ախալքալաքի դպրոցներն էլ այցելելու, իսկ գիւղացիներից շատերը, չը հասկանալով շրջագայութեան նշանակութիւնը, ասում էին միմեանց.

— Էս վարժապետները խելառ են, ինչու տղոցը էսպէս չարչարում են։

Գարուշ

Նայ ծ ակի զոհ

Ծալա (Կարսի շրջ.), 12 ապրիլի

Ամսիս 10-ի երեկոյեան դէմ, ժամը մօտ 4-ին, Արազի գիւղացի Ղազար Սիմէօնեանի 30 տարեկան որդի Խաչատուրը, անձրևի պատճառով արտից տուն վերադառնալիս, ճանապարհին, գիւղից կէս վերստ հեռաւորութեան վրա, սայլի վրա նստած տեղը ամպի ճայթումից կայծակնահար է լինում և տեղնուտեղը մեռնում։

Հարուածը դիպել էր գագաթին։ Գլխի մազերը տարել էր ինչպէս ածիլածի։ Բայց գագաթի կաշու և երեսի գոյնը բոլորովին չէր փոխվել։ Ականջներից, քթից և բերանից արիւն էր հոսում։ Հագի շորերը այրվում էին։

Միզամում թէև մարտի 28-ից սկսված է ցանքը, բայց դեռ կանոնաւոր տաք օր չենք տեսել։ Միշտ ցուրտ և անձրև է լինում։ Եւ այս երեք չորս օրերս ցեխի պատճառով ցանքը կանոնաւոր չէ լինում։ Անասունների կերի կողմից խոտը թանգ է, պութը 50 կօպէկով էլ չէ ճարվում։ Ցորենի սօմարը (20 պուդ) 22-ից մինչև 24 ռուբլի է։ Գարին 12-ից մինչև 13 ռուբլի սօմարը։

Արսէն Թորոսեան

ՇԱՀԻՐ ԽԱՉԱՏՈՒՐԸ

Նախաձեռնութեամբ արդէն թոյլտուութիւն է ստացված տօնելու Դերբենդում անզուգի բանաստեղծ Խաչատուր Շահնազարեանի 50-ամեայ յոբելեանը։

Ընտրված յանձնաժողովը յանդէսի օրը նշանակել է մայիսի 18-ին և շուտով մի կոչ կը հրատարակէ, որպէսզի յոբելեարի յարգողներն ու ծանօթները հնարաւորութիւն ունենան մասնակցելու կատարվելիք տօնախմբութեան։

Յոբելեարի յարգողները իրանց նպատակ չեն դրել ոչ հանդէսից համեստագոյն Շահիրի փառասիրական անձերին գոհացում տալը և ոչ էլ փողանաց Խաչատուրին նիւթական նպաստ հասցնելը, այլ նրանք փափագ են ունեցել մի փոքրիկ գումար ժողովելով՝ բանաստեղծի մինչև հիմա անտիպ մնացած ոտանաւորների լիակատար ժողովածուի տպագրութեան տալ։

Շահիր Խաչատուրը—առաւել այս անունով է յայտնի նա Դերբենդում—բոլորովին անծանօթ մէկը չէ գրական աշխարհում. Նրա բանաստեղծութիւնների առաջին ժողովածուն կազմել ու հրատարակել է «Մաղիկ ժամանակի երգեր» խորագրով օր. Մարիամ Մակարեանը 1889 թւին, և ժամանակի մամուլը խիստ համակրական յօդուածներ ունի նուիրած նրան։

Սակայն այն օրվանից մինչև հիմա մօտ քառորդ դար է անցել, հրատարակութիւնը վաղուց է սպառվել, աւելացել և աւելանում են նոր երգեր, որոնք հեղինակի անփութութեան պատճառով շատ հեշտութեամբ կարող են կորսուի մատնվել, ուստի ներկայումս անհրաժեշտ է խնամքով հաւաքել բանաստեղծի բոլոր տպագրած ու անտիպ երգերը և հրատարակել մի լիակատար ժողովածու։

Բայց ո՞վ է Շահիր Խաչատուրը. մենք մտադիր ենք առաջնամանաբար ծանօթացնել հայ հասարակութեանը նրա քնարի գերիշխող մօտիվների հետ, իսկ առ այժմս նրա մասին մի քանի խօսք ընդհանրապէս։

Շահիր Խաչատուրը ծնվել է Դերբենդում 1846 թւին և սերվում է Նոր-Ջուղայեցի մի հայ գաղթական ընտանիքից։

Խաչատուրն եմ գերբենդցի,
Ծնուն Նազար Ջուղեցի։

Նա կանոնաւոր ուսում չէ ստացել և առաջին անգամ սկսել է գրել 1863 թւին, 17 տարեկան հասակում, որ քաղաքում առաջին խրախանցում է առաջ բերել։

Շահիրը թէև, ինչպէս ասացինք, կանոնաւոր կրթութիւն չէ ստացել, բայց նրա բնական ձիրքը, անհաշիւ ընթերցասիրութիւնը լիուլի լրացրել են դպրոցական կրթութեան պակասը, և նա միշտ հանդիսանում է բազմատեղեակ և հմտալից խօսակից. Նա ոչ միայն լաւ տեղեակ է հայի անցեալին ու ներկային, այլ և կարդացել է շատ օտար հեղինակներ, հրաշալի կերպով գիտէ Դերբենդի պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով։

Բանաստեղծի քնարի գերակշռող մօտիվը թէև սէրն է, բայց նա այդ սէրը զոհել է հայրենասիրական անձերին և այդ նպատակով երկար տարիներ գեգերել է Պօլսում և ապա գլխաւորապէս Կիլիկիայում իր ծաղիկ կեանքի ամենալաւ շրջանում։

Ազգասիրութեան բեռի տակ,
Մաշեցի իմ կեանքս ուղիղ։

Համոզմունքով նա սիրահար է հայի անցեալ փառքին, հին աւանդութիւններին. ներկան որպէս նոր սերնդի սխալ ըմբռնման հետևանք՝ չի բաւարարում նրան, իսկ ապագան միշտ յուսատու և միշտ մռայլ մտքերով պաշարված բանաստեղծի սրտին շատ քիչ մխիթարական յոյսեր է ներշնչում, և նա շարունակ արցունք է թափում իր աչքերից.

Արցունքը բանաստեղծաց դաւաղանն է և նեցուկ,
Անթիւ վշտերի համար տուած է այդպէս սփոփանք։

Աշխարհի դառնութիւնները, մարդկանց ներկայ վիճակը, անհաւասար դրութիւնը անվերջ տրտունջ են քաղում բանաստեղծի շրթունքներից.

Մէկ տեղ լաց, մէկ տեղ ծիծաղ.
Ես ինչ տեսարան աշխարհ ա,
Մէկն տխուր. մէկն ուրախ,
Ես ինչ տեսարան աշխարհ ա։
Մէկն չունի սկի չորաթան,
Մէկի առաջին լի ճոխ սեղան.
Մէկն հագնում ալ ու ալվան,
Մէկն ման գամ առանց փոխան։

Սակայն բանաստեղծը միշտ յուսահատ չէ և նա վերջ ի վերջոյ գտնում է յուսոյ մի հեռաւոր փարոս և ինքն իրան մխիթարելով գուրգուրում.

Դեռ շատ դարեր կը գան ու կերթան,
Սէր չի լինի ազատել մարդկային սեռից.
Մինչև գիտութեան լոյսը անսպառ
Կը ջնջի արմատից բոլորն խաւար։

Ի բոլոր սրտէ ողջունում ենք մեր բանաստեղծի այդ առողջ լաւատեսութիւնը՝ հիմնված գիտութեան յաղթանակի վրա...

Արտաշ

Դ ե ր բ ե ն դ

ՏԳԵՂ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գիւղական կեանքի մէջ յաճախակի կըրկնվող ամենագէշ երևոյթների հայելին մամուլն է, ուր պերճախօս փաստերի դիզուածքները անգին սարեր կը կազմեն, սակայն առանց մազաչափ անգամ ազդելու գիւղացու բիրտ բնաւորութեան վրա։ Ձենք ուզում հաւատալ առածների շարքն անցած «գիւղացուն մտրակն է» խօսքերին—բայց և չենք կարող մերժել՝ «գիւղացուն զօռով դրախտ չես մացնի»։

Մեծ մասամբ գիւղացուն մոլորութիւնների մէջ թաւալողները լինում են նրանք, որոնք կոչված են նրան առաջնորդելու կամ հանելու տմբից։

Քիչ անգամ չէ արձանագրված գիւղերում անչափահասների ամուսնութեան մասին և նրանից ծագած անբաղդութիւնների, թըշուառութիւնների և մահացութեանց, ինչպէս և դրա հետ կապված գիւղական հասարակական կեանքը հիւծող ցաւերի մասին. բայց սևին սապոնն ինչ անի, խևին խրատն ինչ։ Բազմաթիւ օրինակներից բերենք միայն մէկը։

Լալի գիւղացի Բարսեղ Մխիթարեանցը իր 12 տարեկան աղջկան կնութեան է տալիս նոյն գիւղացի 15-ամեայ Տիգրան Խաչատրեանցին այս տարվայ փետրվար ամսում. քահանան պսակում է այդ երեխաներին։ Չէ անցնում երեք շաբաթ, տղի ծնողները դուրս են անում պսակված հարսին, որի հայրը բողոքում է տեղւս հաշտարար դատաւորին... Կոչնագրով կանչված «նորապսակները» և ծնողները ներկայացան դատարանին։

Մարդ ապշում էր տեսնելով պսակվածների հասակը և զայրոյթ արտայայտում այդ պսակը գլուխ բերողների վրա։ Դատաւորը, ցաւելով դրանց վրա, գործը թողից անհետևանք և աղջկան յանձնարարեց հօրը կերակրել և պահել...

Բացատրութիւններն աւելորդ են։

Ո՞ւմ մեղադրենք. պսակվողների ծնողներին, պսակվողներին թէ՞ պսակողին։

Ե՞րբ պէտք է վերջանան այս անտանելի և սիրտնմ ապականող արարքները, չը գիտենք. մի՞թէ չէ կարելի վերջակէտ դնել։

Թալա գիւղացի մի այրի մարդ, երեք անգամ պսակված, կրկին պսակվում է մի անչափահաս աղջկայ վրա։

Նոյն գիւղացի մի 14 տարեկան տղայ պսակված է մի 12 տարեկան աղջկայ վրա. աչքովս տեսայ դրանց. հարսի հասակն ու պատկերը հազիւ է հաւասար քաղաքների մեծ մագազիններում երեխաների համար ցուցադրված և շոր հագցրած տիկնիկներին։

Մեսրոպ գ. Եղիեան

Քարվանսարա

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— «Մշակի» խմբագրութիւնը շնորհակալութիւն է յայտնում այն բոլոր անձանց, որոնք գաւառներից թէ այցետոմսերով, թէ նամակներով և թէ հեռագիրներով շնորհաւորեցին զատկական տօնը, կցելով բարեմաղթութիւններ «Մշակի» յարատևութեան և բարգաւաճման համար։

— Թիֆլիս է եկել Պետական Դումայի հայ պատգամաւոր Միքայէլ Պապաջանեանը։

— Վաղը «Սպիտակ ծաղկի» օրն է, որի առիթով պատրաստված են հարկաւոր քանակութեամբ ծաղիկներ՝ փողոցներում վաճառելու համար։

— Այսօր, «Սպիտակ ծաղկի» տօնի նախօրեակին, Հաւլաբարի հասարակական ակումբում տեղի կունենան 2 ձրի դասախօսութիւններ մոգական պատկերներով. 1) բժ. Արուշանեանը ռուսերէն կը խօսէ ժամը 8—9 երեկ., 2) բժ. Մելիք-Նուբարեանը հայերէն՝ ժամը 9—10 երեկ. «Թոքախտի և նրա դէմ սկսված ժամանակակից կռւի մասին»։

— Այսօր, ուրբաթ, երեկոյեան ժամը $8^{1}/_{2}$-ին, Ժողովրդական Տանը Պ. Ս. Միլիւկօվը կրկնելու է իր դասախօսութիւնը «Թիւրքական ճգնաժամը և բալկանեան դաշնակցութիւնը» թեմայով։

— Զանազան տեղերից տեղեկացնում են, որ լեռներում դեռ մնում է ահագին քանակութեամբ ձիւն։ Այնպէս որ տաք եղանակը ընկնելուց յետոյ պէտք է վախենալ, որ Կուր գետի վարարումից Թիֆլիսում հեղեղ լինի։

— Այսօր, ուրբաթ, Գրական Գեղարվեստական Սալօնի jour-fixe-ում Պետերբուրգից եկած տ. Ե. Պ. Պ. կը կարդայ ռեֆերատ «Մօդեռնիզմի» մասին։ Զրոյցի նիւթը կը լինի մօդեռնիզմի և նկարչութեան նոր հոսանքների շուրջը։ Երաժշտական ընդարձակ բաժին։

— Լոյս տեսաւ «Նոր-Հոսանք» անունով մի նոր ամսագրի առաջին համարը։ Առ այժմ, դատելով այդ համարից, ամսագիրը թողնում է աւելի պատահական յօդուածների ժողովածուի, քան որոշ ուղղութիւն և սիստեմ ունեցող ամսագրի տպաւորութիւն։ Եթէ ամսագիրը կարողանայ իրագործել գոնէ մի երկրում այն բազմաթիւ խոստումներից, որ տալիս է, այդ էլ բաւական բան կը լինի։

— Կովկասեան հանքային վարչութեան կառավարիչ Ժակը մեկնեց Բագու՝ առևտրի ու արդիւնաբերութեան մինիստրին դիմաւորելու համար։

— Կովկասեան Կայսերական Գիւղատնտ. Ընկերութեան վիճակագրական բիւրօն 2000 հատ մանրամասն հարցաթերթեր է ուղարկել Անդրկովկասի գիւղատնտեսութեան դրութեան մասին։

— Կովկ. ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Ռուդօլֆին յատկացված է 500 ր. ծախսելու էկսպօնատներ պատրաստելու Պետերբուրգում կայանալիք համառուսական առողջաբանական ցուցահանդէսի համար։

— Կովկասի փոխարքայի մօտ պաշտօնավարող գնդապետ Թամամշեանը դառնում է գեներալ-մայոր՝ մնալով իր պաշտօնում։

— Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի տեսուչ Բէլօյը դիմեց քաղաքային վարչութեանը խնդրելով արագացնել Դիդէլի շարժիչ գործիքների հարցի լուծումը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂ ԱՐ.

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Օդեսսա, 1 ապրիլի

Կիրակի, մարտի 31-ին, Օդեսսայի հայկական գաղութը տօնեց մեծ շուքով հայոց տառերի գիւտի 1500-ամեայ և տպագրութեան 400-ամեայ յոբելեանը։ Այդ առիթով տեղւս սիրողները, մասնակցութեամբ դերասան Արմէնի, ներկայացրին Օդեսսայի Նոր թատրոնում Տիրացեանի «Մեծն Վարդան» պատմական պիէսը։ Խաղը բաւարար անցաւ։

Ներկայացման վերջը Լ. Մ. Մելիքսէդբէգեանը կարդաց ռուսերէն լեզւով մի ռեֆերատ, որով հասարակութեանը ծանօթացրեց յոբելեանի նշանակութեան հետ։

Վերջը մի քանի երգեր երգեց երկսեռ երգեցիկ խումբը ազգային տարազով հագնված, և ապա ցոյց տրվեց կենդանի պատկեր։

Ուսանող երից կազմված թառիստների խումբը նուագեց ազգային եղանակներ և արժանացաւ ծափահարութիւնների։

Թատրոնը լիքն էր, ազատ տեղ չը կար։

Համբիստական

ԱԲԵԼԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ԱՍՏՐԱԽԱՆՈՒՄ

Մեծ-պասի հինգերորդ շաբաթը մեզ այցելութեան եկաւ Թիֆլիսի հայ դրամատիք. դերասանական խումբը ղեկավարութեամբ դերասաններ Աբէլեան-Արմէնեանի։ Տասն օրվայ ընթացքում խումբը տուեց 7 ներկայացում, որոնցից չորսը՝ բենեֆիսներ Ալիխանեանի, տիկ. և պ. Արմէնեան ամուսինների և խմբի ղեկավար Աբէլեանի։

Խաղացին Շիրվանզադէի երեք պիէսը՝ 1) «Կործանվածը», 2) «Նամուս», 3) «Չար ոգի», 4) Շէկսպիրի «Օթելլօ», 5) Լ. Շանթի «Հին Աստուածներ», 6) «Հէքիաթ» Մ. Մա-

նուէլեանի և «Սասունի ճուտը», 7) «Տրիլբի»։

Խաղի կողմից՝ խումբը աջողութիւն ունեցաւ։ Շնորհիւ աջող անսամբլի և դերակատարների բարեխղճութեան ու միևնոյն ժամանակ Արմէնեանի հմուտ ռեժիսորութեան, իւրաքանչիւր ներկայացումը մի ամբողջացրած տպաւորութիւն էր թողնում։ Սակաւ բացառութեամբ, դերակատարները իրանց դերերումն էին, որը և առիթ տուեց Աստրախանի հայ գաղութի ուշադրութիւնը գրաւելուն դէպի հայ թատրոնը։

Բացի մեզ ծանօթ, անուն գրաւած խմբի դերասան-դերասանուհիներից, այս անգամ նորերից իրանց կենդանի, տիպիկ խաղով աչքի ընկան տ. տ. Գուլազեան, Արուսեակ, Սօֆիկ և դերասաններից Մանուէլեանը՝ խարակտեր դերերի ամենաճիշդ ըմբռնողութեամբ։ Քսան և չորս անդամից բաղկացած խմբի մէջ կային նաև բոլորովին նորընծայ դերասաններ, որոնցից մի քանիսի մէջ նկատվում էին շնորհքի հետքեր։ Թէև դանդաղ, բայց առաջադիմութիւն նըկատվեց նաև Բերոյեանի մէջ։

Խումբը աջողութիւն ունեցաւ նաև նիւթական կողմից։ Առաջին իսկ ներկայացումից սկսած՝ թատրոն յաճախողների թիւը մեծ էր և աստիճանաբար աւելի զարգացաւ և «Հին Աստուածների» ներկայացմանը իր գագաթնակէտին հասաւ։ Եթէ չը հաշւենք գալերէան, համարեա բոլոր տոմսակները սպառվեցին։ Այդպիսի մեծ բազմութիւն, ինքնաբերաբար թատրոն յաճախող հայ հասարակութիւն չը տեսնված երևոյթ էր Աստրախանում։

Մեծ էր նաև խմբի բարոյական յաղթանակը։ Մարտի 26-ից մինչև ապրիլի 5-ը զարմանալի կենդանի հոսանք առաջացաւ մեր հասարակութեան մէջ։ Հայ թատրոնով սկսեցին հետաքրքրվել այնպիսի անձինք, որոնք իրանց ամբողջ կեանքում թատրոնի շեմքով անգամ չէին անցել. իսկ մասամբ, երկսեռ նոր սերունդը գլուխը կորցրել էր։

Ապրիլի 5-ին դերասանական խումբը ծափերի, կեցցէների տարափի տակ մեկնեց Նոր-Նախիջևան։ Բարի երթ մաղթելու նահանգիստ էր եկել հայ հասարակութեան չը տեսնված բազմութիւն։ Գիմմէն

Տ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԵՒ ԻՐ ԽՈՒՄԲԸ ԹԱՒՐԻԶՈՒՄ

Թաւրիզ, 8 ապրիլի

Մի ամիս առաջ լուր էր հասել, որ տիկ. Սիրանոյշ իր խմբով գալու է Թաւրիզ ներկայացումներ տալու։ Թաւրիզն սպասում էր անհամբեր, և արդարև ամսիս 3-ին հասաւ տիկինը իր ընկերուհիների հետ։ Խումբը մի ամսի չափ մեր յարգելի հիւրը կը լինի, այս ժամանակամիջոցում կը ներկայացնէ 10—12 նպատակայարմար պիէսներ, որոնք պատշաճ լինէին և միանգամայն կրթիչ մեր միջավայրի համար։

Ապրիլի 5-ին Ղալա թաղի Արամեան դպրոցի թատերասրահում ներկայացվեց Զուդերմանի «Հայրենական տունը» 4 գործ. պիէսը։ Մագդայի դերը կատարում էր տ. Սիրանոյշը իրան յատուկ հմտութեամբ։ Խումբն այդ պիէսը խաղաց բաւական սահուն։

Հետևեալ օրը, ապրիլի 6-ին, ներկայացումը տեղի ունեցաւ Լիլաւայի Թամարեան դպրոցի թատերասրահում. այս անգամ լըպաված հասարակութիւն չը կար։ Խաղացին Գորդինի «Միրրա Էֆրօս» 5 գործ. դրաման։ Միրրա Էֆրօսի դերը կատարեց տ. Սիրանոյշ իր շնորհքին առանձնայատուկ գիտակցութեամբ, բայց մի փոքր անտրամադիր։ Ի նկատի ունենալով միւս դերերի ուժեղ բնոյթը, պէտք է ասել, որ անսամբլը աւելի թոյլ խաղ երևան բերեց, համեմատելով անցած տարի Զարիֆեան-Մայսուբեան խմբի ուժեղ ամբողջութեան, որը այս դրաման խաղաց առաւել պոհացուցիչ ճաշակով։

Ապրիլի 7-ին, կիրակի գիշերը, խումբը ներկայացրեց ա) Նէվէժինի «Երկրորդ երիտասարդութիւն» 4 գործ. դրաման և բ) «Ընտանեկան փոթորիկ» 1 գործ. կոմէդիան Ղալայի Արամեան դպրոցի թատերասրահում։ Աթոռները քիչ բացառութեամբ գրաւված էին և տոմսակների արժէքը պակասեցված։

Դրաման և կոմէդիան երկուսն էլ խաղացին շատ բաւարար։ Տիկ. Սիրանոյշը կատարում էր Վալենտինա Ալէքսանդրօվնա Գոտօվցեվայի բարդ դերը գեղեցիկ խաղով, իսկ միւս դերակատարները լրացրին խաղը ճաշակով։

«Ընտանեկան փոթորկի» մէջ միանգամայն աչքի ընկաւ տ. Արուսեակ իր ճարպիկ խաղով և Ոսկանեան՝ իբրև կոմիկ։

Երկու խաղերի ընտրութիւնն ևս շատ յարմար էր նաև այն տեսակէտից, որ նըրանց բովանդակութիւնը շօշափում էր Թաւրիզի միջավայրում կեանքի նորածիլ երևոյթները։ Ամուսնական անհաւասարմութիւն, ամուսնալուծութիւն, սիրային արկածներ՝ որոնց հետևանքով և ընտանեկան փոթորիկներ, սկսած գիրքի ու հեղինակութեան տէր ընտանիքից մինչև չքաւորի նկուղը մուտ են գործել և մաշում են հայրենական տան հիմունքը։

Չորրորդ ներկայացումը տեղի կունենայ վաղը երեկոյեան նոյնպէս Ղալայի թատերասրահում, ուր ներկայացվելու են «Խանում» 3 գործ. կատակերգութիւնը և «Վերօչկայի գաղտնիքը»։ Մինչև Զատկի տօները ներկայացում տեղի չի ունենայ. տօներից յետոյ կը տրվի յաջորդ պիէսների ներկայացումը, որոնց ընտրութիւնը ցանկալի էր, որ յարմարէր մեր երկրի կեանքին ու հասկացողութեանը։ Հայկազուն

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 12 ապրիլի

Թիֆլիսի Հայոց Երաժշտական Ընկ. վարչութիւնը իր երաժշտական գրադարանի համար ստացել է երաժիշտ-դաշնակահար Նիկ. Տիգրանեանից իր բոլոր աշխատութիւնները, որոնք են՝ 1) Op. I. «Անդրկովկասեան ժողովրդական երգեր ու պարեր», 2) Op. II. «Բայաթի քիւրդ», 3) Op. III. «Բայաթի շիրազ», 4) Op. IV. ա) «Երեք հայկական կլոր պար», 5) Op. IV. բ) «Երեք հայկական կէնտապար», 6) Op. IV. գ) Հայկական ռոմանս «Տուն արի» և հայկական պար «Վեր-վեր», 7) Op. V. «Հէյդարի», 8) Op. VI. «Շահնազ» ջութակի համար, 9) Op VI. «Շահնազ» դաշնամուրի համար, 10) Op. VII. ա) «Շալախօ», «Զէյրան», «Դաղստանի», 11) Op. VII. բ) «Ռանգի», «Բին-գեօլ» և «Հայկական պարեր», 12) Op. VII գ) «Լէկուրի-լեզգինկա», 13) Op VIII. «Զարգեահ», 14) Op. IX. ա) «Երեք հայկական ժողովրդ. երգ», 15) Op. IX. բ) «Երկու հայ ժողովրդ. երգ» և 16) Op. X. «Նօվրուզ-Արաբի»։

Վարչութիւնս իր յատուկ շնորհակալութիւնն է յայտնում Ն. Տիգրանեանին, որը մինչև այժմ լոյս տեսած իր բոլոր աշխատութիւնները նուիրեց Ընկերութեանս երաժշտական գրադարանին։

Վարչութիւն

Թիֆլիս, 17 ապրիլի

Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան օգտին ներկայ տարվայ փետրվարի 15-ին Արքունական թատրոնում տրված «Тоска» օպէրայից մուտք եղաւ՝ 1871 ր. 50 կ., որից՝ տոմսակների վաճառումից՝ 1476 ր. 10 կ., ծաղիկներից ու ծրագիրներից՝ 140 ր. 40 կ., պրէմիաներից՝ 255 ր. (որից Եփրեմ եպիսկոպոսից 10 ր., Ալ. Մելիք-Ազարեանից 95 ր., Մ. Խունունցից 20 ր., Մ. Արամեանից 10 ր., տ. տ. Ն. Կրասիլնիկեանից, Ա. Կարգանեանից, Վ. Թամամշեանից, Ն. Դօլուխանեանից 3-ական ր., պ. պ. Հ. Մելիքեանից, Ի. Շադինեանից 3-ական ր.)։ Ծախսը՝ 871 ր., որից՝ թատերասրահին՝ 600 ր., կախարանի տուրք 110 ր. 35 կ., մարկաների՝ 69 ր. 45 կ., ծրագիրների, ծաղիկների, կօնֆէտիի, յայտարարութիւնների, պօստի և ծառաների՝ 91 ր. 20 կ.։ Զուտ արդիւնք 1000 ր. 50 կ.։

Խորհուրդը խորին շնորհակալութիւն է յայտնում այն բոլոր անձերին, որոնք աջակցեցին։ Վարչութիւն

Կրասնօվօդսկ, 12 ապրիլի

«Հօրիզօնի» այս տարվայ № 52-ի Կրասնօվօդսկից թղթակցութեան առիթով, մենք, լսելով փոխադարձ բացատրութիւններ, եկանք հետևեալ եզրակացութեան։ Կրասնօվօդսկի հայոց ծխ. դպրոցի աւ. ուսուցիչ Լ. Ղահրամանեանը ոչ թէ ծեծը ընդունում է որպէս ուղղիչ միջոց, այլ եղել են երկու դէպք, երբ ուսուցիչը յարգելի պատճառով դիմել է այդ միջոցին։ Թղթակցին տուել են ոչ իրական փաստեր, որի պատճառով յօդուածը չափազանցված է դուրս եկել։

Գալով «Մշակի» № 74-ում ծնողների յայտնած բուռն զայրոյթին, գտանք միանգամայն անտեղի և անիրաւացի, քանի որ նրանք, չը լսելով թղթակցի բացատրութիւնները, սխալ որոշում են կայացրել և թոյլ են տուել իրանց գործ ածել վիրաւորական դարձուածներ։

Սրանով փակված ենք համարում այս հարցը։

Նիկ. Մինասեան, Լ. Ղահրամանեան

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ ՅՈՎՍԷՓ ԻԶՄԻՐԵԱՆՑ ԳՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՑ

Կ. Պօլիս, 1 ապրիլ

Բարեյիշատակ զըլարցի աղա Յովսէփ Իզմիրեանցի կտակին տրամադրութեան համաձայն՝ Սահակ-Մեսրոպեան գրական մրցանակաբաշխութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1914 յունիս 26-ին, յաւուր տօնի սրբոց Թարգմանչացն Սահակայ և Մեսրոպայ։

Այն ամէն հեղինակներն ու բանասէրները, որ ազգային դպրութեան և բանասիրութեան վերաբերեալ ոևէ երկասիրութիւններով կը փափաքին մասնակցել սոյն գրական մրցանակին, կը հրաւիրուին իրենց աշխատասիրութիւնները ներկայացնել մինչև 1914 մարտ 31-ը։

Ներկայացուած երկասիրութիւնք պէտք է ըլլան բաւական ընդարձակ աշխատութիւններ նիւթի, գիրի և ոճի առաւելութիւններով պատրաստուած։

Նոյնպէս բարեյիշատակ Կարապետ էֆ. Խուպէսէրեանի կտակաւ ի նպաստ վարժարանական դասագրոց հաստատեալ Խուպէսէրեան մրցանակաբաշխութիւնը տեղի պիտի ունենայ միևնոյն թուականին Սահակ-Մեսրոպեան գրական մրցանակաբաշխութեան հետ մէկտեղ։

Այս վերջնոյն համար մրցման ենթարկելի աշխատութիւնը պիտի ըլլայ «Հայ Գրականութեան Պատմութիւնը» պատրաստուած հայ վարժարաններու համար։ Այս աշխատութիւնը նոյնպէս պիտի ներկայացուի 1914 մարտ 31-ին։

Երկասիրութիւնք պէտք է յղուին Նամականի առ ամէն. սրբազան պատրիարքն ի Կ. Պօլիս, տպագիրներն երեքական օրինակ, իսկ ձեռագիրները՝ մէկ օրինակ, բայց յստակ գրուած։

Ցղուած գրքեր ու երկեր, մրցանակ ընդունին կամ ոչ, ետ չեն դարձուիր։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ «Echo de Paris»-ն յիշեցնում է, որ Եւրոպայն հարկ եղան մի քանի ամիսներ՝ հայերի մասսայական սպանութիւնները դադարեցնելու համար և որ եւրոպական դիպլօմատիան երկար տարիներ շարունակ պնդում էր Մակեդոնիայում բարենորոգումներ մտցնելու, որոնք երբէք էլ չիրականացան։ Մինչդեռ Սկիւտարը վերցնելու հետևեալ իսկ օրը, ուր ոչ մի կեանքի վտանգ չէր սպառնում, վեց մեծ պետութիւն վրա ընկան մի բուռն հերոս չերնօգորցիների վրա և պահանջում են մաքրել վերցրած բերդը, փոխարէնը առաջարկելով հողի մի կտոր, որ հէնց չերնօգորցի հերոսների արիւնով է ողողված։

◆ «Н. В.»-ի Պարիզի թղթակցի ասելով Հարաւային և Միջին Ալբանիայում մեծ յուզմունք է սկսվել ընդդէմ Աւստրիայի։ Պատրաստվում են այնպիսի պատահարներ, որոնք ապշեցնելու են Եւրոպային։

◆ «Մ. և Ա.» կոմիտէտը, լըջօրէն երկիւղ կրելով որ նրան չի աջողվի իշխանութիւնը իր ձեռքում պահել, Եգիպտոս ուղարկեց իր անդամներից երկու հոգու, որպէս զի գաղտնի առաջարկեն Քեամիլ-փաշային վերադառնալ նորից իբրև մեծ վէզիր և ստանձնել իշխանութիւնը։ Զգոյշ ծերունին, դեռ լաւ յիշելով յունվարի 10-ը, կտրուկ կերպով մերժեց վտանգաւոր առաջարկը, պատճառ բերելով իր տկարութիւնը։

◆ Երիտասարդ թիւրքերը աշխատում են մերձենալ Յունաստանին՝ Սալօնիկում բռնված պարագլուխ բժիշկ Նազըմ-բէյին ազատելու նպատակով։

◆ Յայտնի պարուհի Այսեդօրա Դունկանը իր զաւակներին կորցնելուց յետոյ մեկնում է Բօլգարիա՝ գթութեան քոյր դառնալու։

◆ Մայրաքաղաքում խօսում են սինօդի օբէր պրօկուրօր Սաբլէրի, արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովի և ճան. հաղ. մինիստր Ռուխլօվի հրաժարականների մասին։

◆ Մուկդէնի զօրքերի և բնակիչների միջև տիրում է թշնամական տրամադրութիւն Ռուսաստանի դէմ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

17 ապրիլ

ԲԵՐԼԻՆ։ Մեռաւ յայտնի պատմաբան Շմիդտը։

ԲՈՄԲԷՅ. Նագպուրի մօտերքում մարդատար գնացքը ընդհարվեց ապրանքատարի հետ։ Սպանվել են 28 հոգի, ծանր վիրաւորվել 14 հնդիկ և 2 եւրոպացի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Лучъ» լրագրի խմբագիրը իր թերթի ապրիլի 11-ի №-ում «Мелочи» յօդուածը զետեղելուն համար տուգանված է քաղաքապետի կողմից 500 րուբլով։

ՄՕՍԿՎԱ։ «Веч. Изв.» լրագիրը ենթարկված է 500 ր. տուգանքի իր № 154-ում «Ցուղայից օրհնվածները» վերնագրով յօդուածը զետեղելուն համար։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՅՏՆՈՒՄ Է

Թիֆլիս, Ցարութիւն Շէքէրջեանին.—Ձեզ յանձնելու համար նամակ է ստացված խմբագրութեան մէջ։ Մտէք և ստացէք։

Թիֆլիս, տիկ. Պալասանեանին (Ստ. Պալասանեանի այրի).—Կարդացէք վերևինը։

Դերբէնտ, ծխ. դպրոցի ուսուցիչ Յովհ. Աւետիսեանին.—Ձեր բաց-նամակը չի տըպվի։ Դարձեալ դիմեցէք այն հաստատութեանը, որին ուղղել էք ձեր բաց-նամակը։

Ռօստով Դ./Վ., Ն. Ք. Հերթեցեանին.—Ձեր ակնարկած գրքից չենք ստացել 350 օրինակ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԹԻՖԼԻՍԻ ՃԻՒՂԸ

Արժեթղթերի կուրսերը
18 ապրիլի

I կ. ներք. փոխ. խ. տոմս.	454 ր.	— կ.
II » » »	353 ր.	— կ.
III Ազնուակ. բանկ. »	332 ր.	— կ.
4% Պետական ռենտա	93 ր.	$62\frac{1}{2}$ կ.
5% Արտաք. փոխառ. 1906 թ.	103 ր.	$37\frac{1}{2}$ կ.
5% Ներքին » 1905 » I հրատ.	104 ր.	$87\frac{1}{2}$ կ.
5% » » II հրատ.	104 ր.	$87\frac{1}{2}$ կ.
5% Պետ. Ազնւ. բանկ. գր. թ.	101 ր.	— կ.
$4\frac{1}{2}$ » » » »	90 ր.	75 կ.
4% » » » »	89 ր.	$37\frac{1}{2}$ կ.
$3\frac{1}{2}$% » » » »	84 ր.	$37\frac{1}{2}$ կ.
5% Գիւղ. հող. բան. վկ.	101 ր.	— կ.
$4\frac{1}{2}$% » » » »	90 ր.	$87\frac{1}{2}$ կ.
4% » » » »	90 ր.	$87\frac{1}{2}$ կ.
5% Արտաք. փոխառ. 1908 թ.	105 ր.	25 կ.

Օտարերկրեայ դրամների կուրսը

Լօնդօն 10 ֆ. ստեր.	94 ր.	95 կ.
Բերլին 100 մարկ	46 ր.	38 կ.
Պարիզ 100 ֆրանկ	37 ր.	58 կ.
Թաւրիզ 10 ղրան	1 ր.	73 կ.
Կ. Պօլիս 1 լիրա	8 ր.	65 կ.

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ

Սպէրմին-Պէլիով օգտվող հիւանդներին աշխատում են խաբել մեծախօսում ռէկլամներով սերմային երկաթից պատրաստված հեղուկների մասին, ըստ որում այդ ռէկլամների մէջ անամօթաբար խեղաթիւրում են փաստերը և ստախօսում են լինում եւրօպական գիտնականների անուան և աշխատութիւնների վրա, մինչդեռ այդ գիտնականները երբէք չեն տեսել այդ պրէպարատները։ Մենք մեր պարտքն ենք համարում նախազգուշացնել հիւանդներին այդ մահլամներից, որովհետև նրանք՝ չունենալով ոչ մի առնչութիւն Սպէրմին Պէլի հետ՝ շատ անգամ պարունակում են իրանց մէջ հակաառողջական նիւթեր։

Նեվրաստենիայի, սեռական թուլութեան, զառամութեան, իստէրիկայի, նեվրալգիայի, սակաւարիւնութեան, թոքախտի, սիֆիլիսի, սնդիկային թժոկութեան հետեւանքների, սրտի հիւանդութիւնների (չաղութիւն, սրտի պնդախտութիւն, սրտի բարախում, պէրէբօյ, միօկարդիտ), զարկերակի կարծրացումի, ալկօհօլիզմի, ողնաշարի հիւանդութեան, կաթուածների, հիւանդութիւններից առաջացած թուլութեան, յոգնածութեան և այլ հիւանդութիւնների ժամանակ միայն Սպէրմին-Պէլի գործածութեամբ կարելի է հասնել այն փայլուն հետևանքներին, որոնց մասին վկայում են ամբողջ աշխարհի յայտնի գիտնականների և բժիշկների գիտութիւնները։

Հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել ՍՊԷՐՄԻՆ-ՊԷԼԻ անուան վրա և մերժել բոլոր մահլամները և հեղուկները զանազան անուններով, որոնց անպէտքութեան մասին հրատարակված է առանձին բրօշիւր, որն ուղարկվում է ձրի՝ Սպէրմինի մասին եղած նորագոյն գրականութեան հետ միասին։

ՍՊԷՐՄԻՆ ՊԷԼԻՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼ ԲՈԼՈՐ ԴԵՂԱՏՆԵՐՈՒՄ ԵՒ ԴԵՂԱՎԱՃԱՌ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒՄ։

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ
Профессоръ Д-ръ ПЕЛЬ и С-ья
Поставщики Двора
ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА
С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
(Π. 1467) 12—11

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1913 թուի ապրիլի 18-ից մինչև 1914 թ. ապրիլի 17-ը։
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 6—10 ժ. 16 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 34 ր., Գանձակ 3 ժ., Եւլախ 4 ժ. 31 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 6 ր. եր., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ Պօստատար գնացքը № 4—10 ժ. 16 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 1 ժ. 6 ր. գիշ., Գանձակ 4 ժ. 16 ր. առ., Եւլախ 6 ժ. 15 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 10 ժ. 46 ր. առ., Բագու 3 ժ. 31 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 8—6 ժ. 29 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 50 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 23 ր. գիշ., Եւլախ 1 ժ. 1 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 42 ր. առ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 23 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 41 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 7 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 19 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 28 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. 51 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 56 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 7—4 ժամ 40 ր. ցերեկվայ, հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 46 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 40 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 9—10 ժ. 20 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 2 ժ. 31 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 59 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—2 ժ. 48 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 20 ր. առաւ., Բաթում 10 ժ. 18 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստատար գնացքը № 4/3—12 ժ. 51 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 10 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 48 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 12 ր. գիշ., Ուլուխանլու 5 ժ. 40 ր. գիշ. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. առ., Ջուլֆա 11 ժ. 42 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 24/23 (միայն II և III կարգի վագոններով)—8 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 23 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 6 ժ. 57 ր. առ., Էջմիածին 12 ժ. 10 ր. ցեր., Ուլուխանլու 12 ժ. 38 ր. ցեր., Երևան 1 ժ. 33 ր. ցեր.։ Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 14/13—12 ժ. 46 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 13 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 50 ր. ցեր., Կարս 4 ժ. 18 ր. ցեր.։

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—8 ժ. 2 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 41 ր. առ., Բօրժօմ 1 ժ. 31 ր. ցեր.։ Մարդատար № 19/20—3 ժ. 18 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 59 ր. ցեր., Բօրժօմ 9 ժ. 2 ր. երեկ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 5—9 ժ. 35 ր. եր.։ Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. 1 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 7—3 ժ. 53 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 107—2 ժ. 12 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Պօստատար գնացքը № 4—9 ժ. 16 ր. երեկ.։ Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 54 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 10—8 ժ. 40 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 38 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստատար գնացքը № 4Д./3—7 ժ. 32 ր. եր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 26/25—(II և III կարգի վագոններով)—10 ժ. 50 ր. առ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 16/15—7 ժ. 28 ր. առ.։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—11 ժ. 7 ր. եր.։ Մարդատար գնացքը № 19/20—7 ժ. 38 ր. առ.։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-ի և «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9\frac{1}{2}$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Օ. Վ. ԳԷԵՎՕՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԷԼ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համալսարհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեանց
1. 0—44

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։
Ընդունե- ($12\frac{1}{2}$—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչ փողոցի) Տելէֆօն № 1175.
(Հ. Կ.) 377. 100—86

Լոյս տեսաւ
«ՊԵՍՏԱԼՕՑՑԻ» գրական հրատարակութեամբ
Յ. ՍՕԼՕՎԵԱՆԻ
ՍԱՐԵՐԻ ԾՈՑՈՒՄ
մանկական պատմուածք 4 պատկերով.
Գինը 15 կոպ.
Պահեստը—«Պեստալօցցի գրախանութ՝ Թիֆլիս, Միքայէլեան փողոց № 101.
287. 3—3

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ
Ինժեներ Ի. Ս. Պօնդօյեվի
Թիֆլիս, Ելիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.։ Տելէֆօն № 10—93.
ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ
ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ
ԵՐԿԱԹ—անկիւնի, կաթսայի, ռէֆլէնօյ, տանիքի՝ սև և ցինկով պատած։ ԱՍՖԱԼՏ սըզրանեան։ ԳՈՒԴՐՕՆ, կրակի դիմացող աղիւս և կաւ։ Շինութեան և փուչ ԱՂԻՒՍ, ԿՂՄԻՆՏԻ մարսէլեան տեսակի և այլ առարկ.։ Աղիւսի սեփակ. գործարան Թիֆլիսում։ Ամեն տեսակ շինարարական նիւթեղէն. համար տրված պատուէրները կատարվում են շուտափոյթ։
(ու.) 7. 30—17

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր և այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արևմտերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրտէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնուհետ յանձնել։
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։
Տելէֆօն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорис-Меликовская улица, домъ казенный